

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

Barbora Kašpaříková

Dětský diagnostický ústav

**Dopady legislativních změn na dětský diagnostický ústav a síť školských
zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy**

Children's diagnostic institute

**The impact of legislative changes on a diagnostic institute and basic structure
of the institutional and protective education**

Bakalářská práce

Studijní program: speciální pedagogika

Studijní obor: speciální pedagogika

Vedoucí závěrečné práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Dětský diagnostický ústav“ vypracovala samostatně pod odborným vedením doc. PaedDr. Evy Šotolové, Ph.D. a s použitím uvedené literatury a dalších uvedených zdrojů. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby tato bakalářská práce byla k dispozici pro studijní účely.

V Praze dne 1. května 2013

.....
Barbora Kašpaříková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, její rady a za čas, který mi věnovala při konzultování práce. Dále děkuji zaměstnancům dětských diagnostických ústavů, dětských domovů a dětských domovů se školou za jejich ochotu vyplnit dotazníky a podělit se se mnou o své názory. Poslední a největší dík patří mé rodině za jejich podporu při studiu.

.....

Barbora Kašpaříková

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá ústavní a ochrannou výchovou ve školských zařízeních s akcentací dětského diagnostického ústavu. Hlavní tématem jsou legislativní změny, které se týkají těchto zařízení, tj. změny zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) V práci je popisována historie ústavní výchovy, legislativní ukotvení a základní struktura ústavní a ochranné výchovy v České republice.

Cílem práce je zejména zmapování důsledků změn, které díky měnícím se zákonům nastaly či v brzké době nastanou.

Součástí práce je průzkum prováděný metodou dotazníku. V jeho rámci na dané téma odpovídali zaměstnanci zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Klíčová slova: ústavní výchova, ochranná výchova, legislativa, zákon č.109/2002 Sb., zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Annotation

This bachelor thesis deals with institutional and protective education in school facilities with accentuation in children diagnostic institute. The legislative changes related to these facilities, i.e. the amendments to the Act No. 109/2002 Coll. on execution of institutional or protective education in school facilities and on preventive educational care in school facilities and on amendment to other Acts, as amended, in connection eighth the adoption of the New Civil Code (Act. No. 89/2012 Coll. are the main theme. This thesis describes a history of institutional education, legislative foundations and basic structure of the institutional and protective education in the Czech republic.

The aim of this thesis is to map all the consequences of changes that have occurred or will soon occur due to the amended Acts.

A questionnaire survey in which the employees of facilities for execution of institutional and protective education responded to questions related to this topic is included in this thesis.

Key words: institutional education, protective education, legislation, Act no. 109/2002 Coll., Act. No. 89/2012 Coll., Civil Code

Obsah

Úvod.....	8
Cíl.....	9
1 Ústavní a ochranná výchova.....	10
1.1 Stručná historie ústavní a ochranné výchovy na našem území.....	12
1.2 Ústavní výchova.....	13
1.3 Ochranná výchova.....	14
1.4 Umísťování dětí.....	14
2 Zákon o ústavní výchově (zákon č. 109/2002).....	16
2.1 Diagnostické ústavy.....	17
2.1.1 Dětské diagnostické ústavy.....	18
2.1.2 Diagnostické ústavy pro mládež.....	18
2.2 Dětské domovy.....	20
2.3 Dětské domovy se školou.....	21
2.4 Výchovné ústavy.....	22
2.5 Střediska výchovné péče (před zákonem č. 333/2012 Sb.).....	22
2.6 Zařízení pro děti – cizince.....	23
3 Novela zákona č. 109/2002 Sb. provedená zákonem č. 333/2012 Sb.....	23
3.1 Změny - diagnostické ústavy.....	24
3.2 Změny - střediska výchovné péče.....	27
4 Změny spojené s rekodifikací soukromého práva.....	29
4.1 Změny spojené s přijetím nového občanského zákoníku.....	29
4.2 Změna zákona o ústavní výchově v rámci rekodifikace soukromého práva.....	32
5 Průzkum.....	33
5.1 Cíl průzkumu.....	33

5.2 Charakteristika sledovaného souboru.....	34
5.3 Metody průzkumu.....	34
5.4 Interpretace výsledků průzkumu.....	35
5.5 Závěr průzkumu.....	55
Závěr.....	57
Resumé.....	59
Summary.....	60
Literatura.....	61
Přílohy.....	64

Úvod

Ústavní a ochranná výchova je jednou z forem náhradní výchovy. Tato péče je poskytována dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohou být vychovávány ve své biologické rodině. Pro správný celkový rozvoj každého dítěte je nezbytné, aby se mu dostalo péče, lásky, porozumění, výchovy a vzdělání, ať už žije ve své biologické rodině či v jedné z forem náhradní rodinné či výchovné péče. Stejně jako ve všech ostatních odvětvích i v ústavní výchově dochází k vývoji. Tomuto vývoji a novému poznání je nutné práci s dětmi a péči o ně průběžně přizpůsobovat. Tyto změny je třeba promítnout prioritně do oblasti legislativní.

Ústavní a ochranná výchova se řídí zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen „zákon o ústavní výchově“), který byl schválen 5. února 2002 s účinností od 1. července 2002. Tento zákon byl od svého přijetí opakovaně novelizován. K významnému posunu pro činnost zařízení ústavní a ochranné výchovy došlo zejména přijetím novely zákona o ústavní výchově - zákona č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Ten s účinností od 1. prosince 2005 mj. zavedl v návaznosti na nový správní řád (zákon č. 500/2004 Sb.) povinnost ředitelů rozhodovat o právech a povinnostech ve správním řízení. Další významnou novelou, jejímiž přínosy, případně jinými důsledky se chceme v naší práci především zabývat, je novela zákona o ústavní výchově provedená zákonem č. 333/2012 Sb., která nabyla účinnosti 1. listopadu 2012. Zásadní změnu v dané oblasti přináší zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „nový občanský zákoník“), s účinností od 1. ledna 2014. Na něj navazující důležitá úprava se v současné době nachází teprve v legislativním procesu. Jedná se o návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva. Dne 19. března 2013 byl tento návrh zákona projednán jako tisk 930 Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky v prvním čtení. S ohledem na fázi legislativního procesu, ve které je návrh projednáván, může v něm dojít ještě na základě pozměňovacích návrhů ke změnám. Tato nová právní úprava musí být přijata před nabytím účinnosti nového občanského zákoníku, jež je stanovena na 1. leden 2014 (pokud nedojde k jejímu posunutí), resp. účinnost „doprovodného zákona“ k občanskému

zákoníku musí být s novým občanským zákoníkem shodná. Tento projednávaný návrh zásadním způsobem mění fungování diagnostických ústavů a ve svých důsledcích se dotkne celé sítě zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Je otázkou, na kterou v plném rozsahu odpoví až aplikační praxe, zda jsou změny v zákonech přijímaných v posledních dvou letech skutečně ku prospěchu dětí a mladistvých, kteří jsou v péči zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

V této bakalářské práci se chceme zabývat změnami, které díky novelizacím, příp. připravovaným změnám právních předpisů nastaly a v blízké budoucnosti nepochybně nastanou, jejich významem pro klienty a činnost diagnostických ústavů, ale i ostatních zařízení. Součástí naší práce bude teoretická část a praktická část. Teoretická část bude obsahovat základní informace o ústavní a ochranné výchově. Bude porovnáván zákon o ústavní výchově v jeho znění před novelou provedenou zákonem č. 333/2012 Sb., po této novele a po další (připravované) změně v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva. Praktická část bude tvořena dotazníkem, jehož respondenty jsou zaměstnanci všech dětských diagnostických ústavů v České republice a dále pak trvalých zařízení, tedy dětských domovů a dětských domovů se školou ze spádové oblasti Dětského diagnostického ústavu v Praze 4.

Cíl

Cílem této bakalářské práce je zmapování důsledků změn, které nastaly, případně nastanou, legislativními změnami zákona o výkonu ústavní výchovy, s důrazem na změny týkající se dětských diagnostických ústavů. Odpovědi na dotazník by měly námi uvažované důsledky potvrdit či vyvrátit.

1 Ústavní a ochranná výchova

Úvodem této práce je nutné připomenout, že ústavní a ochranná výchova, tak jak je vymezena *zákonem o ústavní výchově*, je součástí ústavní péče, která spadá do resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „Ministerstvo školství“). Existují však i další typy ústavní péče, například v zařízeních sociálních služeb, která jsou v resortu Ministerstva práce a sociálních věcí, či zdravotnická zařízení jako jsou psychiatrické léčebny nebo kojenecké ústavy, která spadají do resortu Ministerstva zdravotnictví. Všechna tato zařízení poskytují ústavní péči. V této práci se zabýváme pouze školskými zařízeními.

Ústavní a ochranná výchova je jednou z forem náhradní výchovy. Bývá využívána jako jedna z posledních možností řešení nepříznivé situace v rodině. Jedná se ve své podstatě o odebrání dítěte z rodiny, kdy výchovu, vzdělání a celkový rozvoj dítěte přebírají státem financovaná zařízení, která jsou zřizována Ministerstvem školství, kraji, církvemi nebo soukromými osobami.

Matoušek (1999) uvádí názor, že aby mohlo dítě v klidu růst, aby si osvojilo, co si osvojit má, potřebuje uzavřené, stálé prostředí, chráněné před vnějším chaotickým světem, dům nebo byt. Dítě ještě nemá dovednosti, jež by mu umožnily obstát v komplexním prostředí velkého světa. Dítě vychovávané v nestabilním prostředí je deprivováno. Pro dítě je stresující i stěhování rodiny z místa na místo, i přesto, že osoby, se kterými je dítě v kontaktu, jsou stejné. Je tedy důležité pro děti vytvořit stálé prostředí, ve kterém se budou cítit bezpečně, kde se nebudou cítit ohrožené a kde se budou moci svěřit se svými trápeními či přáními. Jedině poté budou děti v klidu, budou naplněny jejich potřeby a my je můžeme rozvíjet správným směrem.

“Funkce ústavní péče se se dá shrnout do tří bodů:

1. Podpora a péče. Tato funkce je v popředí v zařízeních poskytujících náhradu za nefunkční nebo chybějící rodinu, v zařízeních pro těžce mentálně nebo fyzicky hendikepované lidi, v domovech pro bezdomovce, v domovech důchodců apod. Ve všech takových zařízeních je poskytováno chybějící zázemí či péče, bez nichž se klient nemůže obejít. Kdyby tyto ústavy

neexistovaly, kvalita života jejich klientů by byla nepřiměřeně nízká, v některých případech by nebyli schopni v běžných podmínkách přežít.

2. Léčba, výchova, resocializace. Tato funkce je v popředí v nemocnicích, léčebnách, rehabilitačních ústavech, v zařízení pro rizikovou mládež, pro propuštěné vězně atp. Společným jmenovatelem je úsilí o změnu stavu: předpokládá se, že klient opustí ústav v jiném stavu, než do něj přišel.

3. Omezení, vyloučení, represe. Tato funkce je v popředí ve věznicích, v psychiatrických léčebnách, zařízeních s nedobrovolnými pobyt, ve sběrných táborech pro uprchlíky apod. Kdyby tato zařízení neexistovala, společnost by byla ohrožena kriminálními osobami, lidmi trpícími akutní psychózou, neznámými cizinci.” (Matoušek, 1999, s. 22)

Zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy jsou:

Diagnostický ústav

    Dětský diagnostický ústav

    Diagnostický ústav pro mládež

Dětský domov

Dětský domov se školou

Výchovný ústav

Zařízení pro děti-cizince

Podle databáze Ústavu pro informace ve vzdělání (Statistická ročenka školství 2012/2013 - výkonové ukazatele [online] ©2013 [cit. 2013-4-22]) bylo v roce 2012/2013 umístěno do 220 zařízení ústavní a ochranné výchovy s celkovou kapacitou 8043 lůžek 6941 dětí. Z počtu 6941 dětí byla 5526 nařízena ústavní výchova a 131 uložena ochranná výchova.

V roce 2012/2013 bylo ve 147 dětských domovech umístěno - 4442 dětí,

ve 30 dětských domovech se školou - 713 dětí,

ve 29 výchovných ústavech - 1269 dětí,

ve 14 diagnostických ústavech - 517 dětí.

1.1. Stručná historie ústavní a ochranné výchovy na našem území

“Polepšovny byly zřízeny jako ústavy pro polepšení zločinné, mravně zpustlé nebo sociálně ohrožené mládeže. Výsledky trestněprávního a kriminalistického zkoumání vedly k poznání, že mladiství zločinci pro fyzickou nevyspělost nemohou z hlediska trestního řádu být posuzováni stejným způsobem jako zločinci dospělí, proto i výkon trestu se musí zásadně lišit od výkonu trestu nad dospělými. Stát musí mít zájem o mravní polepšení mladých provinilců, aby se stali v budoucnu řádnými členy společnosti.” (Klíma, 1987, s. 100-101)

Švancara a Buriánová (1988) uvádí, že ústavní výchova v českých zemích se nařizovala podle rakouského občanského zákona z roku 1877 a 1885. Soud mohl jen doporučit umístění dítěte nebo mladistvého do donucovací pracovny nebo do polepšovny, o přijetí však rozhodovala komise zemského úřadu nebo ředitelství příslušného spolku, v jehož správě ústav byl. Pobyt chovanců v polepšovacích ústavech trval tak dlouho, dokud to vyžadoval jeho účel, nejdéle však do dvacátého roku věku, v případě potřeby do jednadvacátého roku věku. Se souhlasem státní správy mohli být mladiství umístováni i v soukromých polepšovacích ústavech. V Košicích byl pro chlapce zřízen Komenského ústav, který měl dvě části - oddělení sociální péče (ústavní výchova) mělo 186 míst a justiční oddělení mělo 143 a bylo určeno pro ochrannou výchovu.

V Československu bylo trestní soudnictví ve věcech mládeže upraveno zákonem č. 48/1931 Sb., který vešel v platnost k 11. březnu 1931. Na tuto oblast se dále vztahovalo vládní nařízení č. 195/1931 Sb. Tato úprava se již podstatně přiblížila podobě platné v současnosti. Dosavadní polepšovny se nadále nazývaly výchovnými (Švancara, Burianová, 1988).

První zákon, který se dotýká ústavní a ochranné výchovy v české historii byl zákon České národní rady č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, jenž nabyl účinnosti dne 1. září 1978. Kromě zařízení předškolních, školních a mimoškolních vymezuje i školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Na tento zákon navazuje a dále upřesňuje vymezení těchto zařízení vyhláška č. 64/1981 Sb. o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Tato vyhláška dělí zařízení ústavní a ochranné výchovy na dětské domovy, zvláštní výchovná zařízení a diagnostické ústavy. Pod označení zvláštní výchovná zařízení spadají dětské výchovné

ústavy, výchovné ústavy pro mládež, ústav a oddělení s výchovně léčebným režimem (tento tolik potřebný typ zařízení byl legislativně ukotven, ale do roku 1989 nebyl v českých zemích zřízen, na rozdíl od Slovenska). Navíc tato vyhláška rozšiřuje zákon č. 76/1978 Sb. o dětské výchovné ústavě se zvýšenou výchovnou péčí, výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí, výchovný ústav pro mládež s ochranným režimem a výchovný ústav pro děti a mládež. V této vyhlášce je patrné podrobnější dělení ústavů, než je v současnosti, zvláště pak je zřejmé, které ústavy jsou určeny k výkonu ochranné výchovy.

První zákon, který komplexně upravuje problematiku institucionální výchovy v České republice, je zákon o ústavní výchově.

1.2 Ústavní výchova

Ústavní výchova je součástí systému náhradní výchovné péče realizované v České republice. Je poskytována dětem od 3 do 18 let, případně do ukončení soustavné přípravy na povolání. Není časově ohraničena a trvá, dokud trvají důvody k umístění dítěte či dokud není plnoleté. Nařizuje se v případě, že jiná opatření nejsou účinná. Nařizuje ji soud podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. (Slomek, 2010)

Důvody k umístění dítěte jsou různé; důvodem může být porucha chování dítěte, která je pro rodinu nezvladatelná a vede např. k záškoláctví, závislost rodičů na návykových látkách, rodiče ve výkonu trestu, nezáměr či neschopnost zajistit dítěti rodinné zázemí a plnění jeho potřeb a mnoho dalších.

Zařízení pro výkon ústavní výchovy jsou především zřizována kraji, jednou z výjimek jsou soukromé dětské domovy a výchovné ústavy, které jsou též financovány státem, zřizovány jsou však soukromými osobami. Tato zařízení mají menší počet zaměstnanců i dětí a fungují více podle modelu běžné rodiny.

Zařízení vykonávající ústavní výchovu jsou diagnostický ústav, dětský diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

1.3 Ochranná výchova

Ochranná výchova je ukládána v případě poruch chování vedoucích k opakovanému překročení zákona.

“Důvodem uložení ochranné výchovy jsou výrazné negativní způsoby jednání, výrazná antisociální dimenze projevů, činy, které by u dospělého byly kvalifikovány jako trestné.”
(Slomek, 2010, s. 55)

Ochranná výchova je určena dětem ve věku 12-18 let. Mladistvým je ukládána soudem v trestním řízení. V případě, že osobě ještě nebylo 15 let, je jí ochranná výchova uložena v občansko-právním řízení. Ochranná výchova nemá, stejně jako ústavní výchova, trestný charakter a nezaznamenává se do trestního rejstříku.

Zařízení pro výkon ochranné výchovy jsou dětský diagnostický ústav, diagnostický ústav, dětský domov se školou a výchovný ústav. Přestože v těchto zařízeních je vykonávána jak ústavní, tak ochranná výchova, je nutné tyto dva typy výchovy odlišovat a přistupovat k nim rozdílně. Otázkou je, zda je toto spojení správné, zda by neměly být tyto dvě výchovy uskutečňovány odděleně.

Ústavní i ochranná výchova má podstatný preventivní prvek, který je důležitou součástí práce s osobami z nefunkčního rodinného prostředí.

1.4 Umíst'ování dětí

Existuje celá řada důvodů k umístění dítěte do ústavní péče. Tyto důvody jsou definovány v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí; ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“). Zde nalezneme i postup samotného umíst'ování a dalšího sledování dítěte v zařízení. Podle tohoto zákona postupují odbory sociálně-právní ochrany dítěte (tzv. OSPOD), které jsou v současnosti odpovědné v oblasti rozhodování ve věcech dětí a mládeže. Zajišťují práva dítěte na život, zdravý vývoj, na rodičovskou péči a chrání dítě před týráním, zneužíváním či zanedbáváním. Součástí jejich práce je tedy práce

s dětmi a jejich rodinou, ve které došlo k nežádoucímu zacházení, snaží se situaci řešit a napravit. V případě, že je situace v rodině bezvýchodná, mohou podat soudu návrh na nařízení ústavní výchovy.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí uvádí základní zásady této ochrany. Podle § 6 se zaměřuje zejména na děti,

a) jejichž rodiče zemřeli, neplní rodičovské povinnosti nebo zneužívají práv plynoucích z rodičovské zodpovědnosti,

b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,

c) které zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití,

d) které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu. (zákon č.359/1999 Sb., § 6)

Prvním způsobem umístění je soudem nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova. Tento proces umístění je časově delší, jelikož závisí na rychlosti projednání soudem.

Dalším způsobem je předběžné opatření. Předběžné opatření nařizuje, podle občanského soudního řádu (§ 76a), předseda senátu v případě, že se dítě ocitlo v situaci, která je pro jeho život nebo zdravý vývoj ohrožující. Předseda senátu určuje, kam bude dítě vhodně umístěno. Tímto místem se může stát příbuzná osoba či zařízení, kde bude o dítě řádně postaráno. V případě, že dítě nezastupuje zákonný zástupce, je dítěti přidělen opatrovník, který dohlíží na jeho další vývoj.

Posledním způsobem je dobrovolný pobyt. Je realizován na základě dohody mezi zákonnými zástupci a zařízením, že dítě bude po dobu maximálně 8 týdnů v diagnostickém ústavu a společně s ostatními se zúčastní programu, bude diagnostikováno a následně budou zákonným zástupcům doporučeny vhodné výchovné metody a další postup. Dítě má v zásadních režimových věcech stejná práva a povinnosti jako ostatní, pokud však poruší pravidla, může být pobyt neprodleně ukončen. Dítě takto umístěné nemá nárok na platby státu, vše hradí rodiče.

2 Zákon o ústavní výchově (zákon č. 109/2002 Sb.)

První zákon komplexně upravující institucionální výchovu v České republice je zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, který nabyl účinnosti 1. července 2002. Zákon upravuje ústavní a ochranou výchovu, určuje typy zařízení a jejich činnost, práva a povinnosti zaměstnanců a ředitele zařízení. Do přijetí tohoto zákona se institucionální výchova řídila vyhláškou č. 64/1981 Sb. Oproti předchozí právní úpravě přinesl zákon o ústavní výchově výraznou změnu ve snížení počtu zařízení a sloučení ústavní a ochranné výchovy.

Od úpravy obsažené v zákoně o ústavní výchově se bude tato práce dále odvíjet. Zákon upravuje základní ustanovení, kterými se ústavní a ochranná výchova řídí od roku 2002. Tento právní předpis určil směřování v této oblasti, musí se však dále přizpůsobovat společenskému vývoji a potřebám, které se odrážejí v jeho novelách (poslední novelou vztahující se k naší problematice je novela provedená zákonem č. 333/2012 Sb.).

“Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání” (§ 1 odst. 2 zákona č.109/2002 Sb.).

Tento zákon upravuje nejen podmínky v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, ale také v střediscích výchovné péče. Střediska výchovné péče vykonávají preventivní

péči, pracují relativně nezávisle, avšak většina z nich je součástí diagnostických ústavů či jiných zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Mají význam v prevenci patologických jevů a mají podpořit zdravý vývoj dítěte v rodině.

Všechna zařízení poskytují dětem veškeré zaopatření, tedy stravování, ubytování a ošacení, učební potřeby a pomůcky, kapesné, dopravu. Podle rozhodnutí ředitele zařízení mohou být hrazeny potřeby pro využití volného času a rekreaci, náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost a podobně (zákon č. 109/2002 Sb.).

Institucionální výchova bývá kritizována z důvodu izolace dětí od světa a rodinného života. Tomu se snaží právní úprava obsažená v tomto zákoně čelit předepsanou organizační strukturou, která přibližuje život dětí v ústavu rodinnému životu. Rodinná skupina je základní organizační jednotkou v dětském domově a v dětském domově se školou. V těchto rodinných skupinách jsou děti zpravidla rozdělené tak, aby byly různého věku a různého pohlaví, vychovatelé jsou pro ně tety a strejdové a společně vaří, uklízí, žehlí, nakupují a jezdí na výlety jako v běžné rodině. Tento způsob organizace má dětem přiblížit běžnou rodinu, ve které jsou mladší či starší sourozenci různého pohlaví. Výchovná skupina je základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu a ve výchovném ústavu.

2.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je první zařízení, kterým prochází každé dítě, kterému byla nařízena či uložena ústavní nebo ochranná výchova. Zde se rozhodne, kam bude dítě dále směřovat. Máme dva druhy diagnostických ústavů; dětské diagnostické ústavy a diagnostické ústavy pro mládež.

2.1.1 Dětský diagnostický ústav

Dětský diagnostický ústav je určen dětem zpravidla od 3 let věku do ukončení povinné školní docházky. Zde jsou děti koedukovány, tedy společně žijí dohromady chlapci i dívky. Součástí zařízení je škola, která je schopna poskytnout výukové programy určené pro základní školu, základní školu praktickou a základní školu speciální. Děti jsou rozděleny do výchovných skupin. Historicky byl v každém kraji zřízen jeden dětský diagnostický ústav. Podle nového státoprávního uspořádání v současnosti v některých krajích dětské diagnostické ústavy nejsou zřízeny. Jediný, který byl po změně krajského uspořádání zřízen, je Dětský diagnostický ústav v Olomouci.

2.1.2 Diagnostický ústav pro mládež

Diagnostický ústavy pro mládež jsou ústavy pro mladistvé po ukončení povinné školní docházky. Jsou zpravidla nekoedukované, jsou tedy děleny na dívčí a chlapecké, výjimkou je Diagnostický ústav pro mládež v Brně. Podle zákona o ústavní výchově jsou při diagnostických ústavech zřizovány diagnostické třídy pro děti, které již ukončily povinnou školní docházku, kde je zajištěna soustavná příprava na jejich budoucí povolání. V těchto třídách může být 8 dětí, více jich zde může být pouze s udělením výjimky Ministerstvem školství. V celé České republice jsou pouze čtyři. V Praze je jeden ústav pro dívky a jeden pro chlapce, tyto ústavy jsou určeny mladistvým z Čech. Na Moravě jsou zřízeny v Brně a Ostravě. Přijímají chlapce a děvčata z Moravy a části východních Čech. V tomto případě se jedná o tradiční uspořádání, které není řešeno zákonem.

V obou typech diagnostických ústavů se plní mnoho různých úkolů, které jsou potřebné k diagnostice a ke správnému následnému zařazení dítěte. Součástí péče je také výchova a vzdělání, které přispívají k celkovému rozvoji dítěte, kterého se dítěti dostává během pobytu, ten zpravidla trvá osm týdnů.

Úkoly, které podle zákona o ústavní výchově ústav plní, jsou:

“a) diagnostické, spočívající ve vyšetření úrovně dítěte formou pedagogických a psychologických činností,

b) vzdělávací, v jejichž rámci se zjišťuje úroveň dosažených znalostí a dovedností, stanovují a realizují se specifické vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte přiměřeně jeho věku, individuálním předpokladům a možnostem,

c) terapeutické, které prostřednictvím pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte,

d) výchovné a sociální, vztahující se k osobnosti dítěte, k jeho rodinné situaci a nezbytné sociálně-právní ochraně dětí, podle potřeby zprostředkovává zdravotní vyšetření dítěte,

e) organizační, související s umísťováním dětí do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, popřípadě i mimo územní obvod, spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude vykonáno v diagnostickém ústavu nebo na návrh diagnostického ústavu v jiném zařízení,

f) koordinační, směřující k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, k ověřování jejich účelnosti a ke sjednocení součinnosti s orgány státní správy a dalšími osobami, zabývajícími se péčí o děti.” (zákon č. 109/2002 Sb., §5, odst. 2)

Součástí dětských diagnostických ústavů je základní škola, kterou děti pravidelně po celou dobu pobytu navštěvují. Kromě dalšího vzdělávání jsou zde děti také diagnostikovány.

Vyhláška provádějící zákon o ústavní a ochranné výchově vymezuje údaje, které má komplexní diagnostická zpráva dítěte obsahovat před opuštěním diagnostického ústavu. Jedná se o závěrečnou zprávu psychologa, speciálního pedagoga-etopeda, pedagogického

pracovníka školy nebo třídy. Dále zpráva obsahuje popis celkového stavu dítěte, zdravotního stavu a aktuální údaje, popis sociální anamnézy dítěte a doporučení zpracovaná na základě výsledků psychologického vyšetření a výsledků výchovně vzdělávacích činností. Obsahuje také schopnosti adaptace dítěte, jeho sebevědomí a schopnosti sebehodnocení, volných vlastností, společenských a pracovních návyků, vztahu dítěte k blízkým osobám, k autoritám, k vrstevníkům a ostatním dětem, informace o znalostech a dovednostech dítěte, o jeho chování ve škole, o postavení dítěte ve skupině, o jeho zvláštnostech a o chování v zátěžových situacích, při zvládání konfliktů a o jeho zájmech. (vyhláška č.438/2006 Sb.)

2.2. Dětský domov

Dětský domov je procentuálně nejčastějším zařízením, kam jsou děti umístěny na základě doporučení diagnostického ústavu. Stejně jako se děti umísťují do diagnostických ústavů podle spádové působnosti, tak i poté jsou umístěny do dalších zařízení v tomto regionu tak, aby je rodiče mohli často a bez velkých výdajů navštěvovat a aby nebyly vytrženy ze známého prostředí. Děti v dětských domovech jsou ve věku od 3 do 18 let, případně déle, pokud se soustavně připravují na povolání. Součástí dětských domovů není škola, děti chodí do běžných základních škol a do navazujících středních škol, středních odborných škol či odborných učilišť. V této souvislosti je třeba zmínit, že existuje řada dětských domovů, které se transformovaly z bývalých zvláštních škol internátních, jež vznikly z důvodů vzdělávacích, ale postupem času začaly přijímat děti s nařízeným výkonem ústavní výchovy. Součástí těchto dětských domovů jsou nejrůznější typy škol; nelze je však zaměňovat s dětskými domovy se školou, jež jsou upraveny v zákoně o ústavní výchově a jsou určeny pro děti s výraznými výchovnými problémy.

Děti v dětském domově jsou vychovávány s důrazem na jejich individuální potřeby. Ústav plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem domova je péče o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi (zákon č. 109/2002 Sb.).

Vzhledem k výhradám, že ústavní výchova není schopna zajistit péči o děti v rodinném prostředí a že děti nejsou připraveny na život mimo ústav, je v současné době proto přijímána řada legislativních opatření, jejichž cílem je snížení počtu dětí v ústavní výchově a jejich případné umístění do profesionální pěstounské péče. Postupné snižování lůžek by mělo podle představ resortu sociálních věcí začít postupně od zařízení pro děti v nejranější fázi vývoje. Prvním krokem k tomuto cíli je zrušení kojeneckých ústavů, kam jsou umísťovány děti do 3 let. V současné době ale počet dětí v kojeneckých ústavech neubývá a řada z nich získala či usiluje o status zařízení pro okamžitou pomoc. Tato zařízení zřizovaná podle zákona o sociálně-právní ochraně dítěte zajišťují podle § 42a zejména ubytování, stravu, ošacení, výchovnou péči, zdravotnické služby, poradenství rodičům a osobám odpovědným za výchovu, přípravu na školní vyučování, odbornou péči sociálního pracovníka a psychologa. Tato péče tedy i přes snahu nebýt tolik kritizovanou ústavní péčí, má velmi mnoho shodných znaků. Dalším plánovaným krokem je umísťování dětí do sedmi let do profesionální pěstounské péče místo do dětských domovů jako je tomu v současnosti. Tyto snahy jsou vyvíjeny garantem péče o dítě tedy Ministerstvem práce a sociálních věcí, ale nejsou dostatečně konzultovány s Ministerstvem zdravotnictví a Ministerstvem školství, které jsou prováděcím činitelem.

Realizace však naráží na nedostatek kvalitních pěstounů.

2.3. Dětský domov se školou

Toto zařízení je určeno k ústavní a ochranné výchově dětem ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. V praxi jsou však děti zpravidla přijímány až od 2. stupně základní školy. Mohou mít tzv. prodlouženou péči, kdy jsou stále umístěny v dětském domově se školou i po ukončení povinné školní docházky a docházejí do spádových středních škol či učilišť spolu s dětmi z běžné populace. Podle zákona o ústavní výchově je ústavní výchova určena dětem, které mají závažné poruchy chování nebo pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. Součástí zařízení je základní škola, kterou děti navštěvují; nechodí tedy do běžné základní školy a jsou tedy izolovány od ostatních dětí. V případě, že pominou důvody, kvůli kterým je dítě v základní škole zřízené při dětském domově se školou, mohou být zařazeny do běžné školy.

“Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovně-právní vztah, je přeřazováno do výchovného ústavu.” (zákon č.109/2002 Sb.).

2.4. Výchovný ústav

Zákon o ústavní výchově (§14) vymezuje výchovný ústav jako zařízení pro děti od 15 let, zpravidla však po ukončení povinné školní docházky. Výjimkou může být umístění dítěte staršího dvanácti let, které má uloženou ochrannou výchovu, ale vzhledem k míře jeho poruchy chování není možné umístění do dětského domova se školou. Často se jedná o delikventy s opakovanými násilnými činy. Do výchovného ústavu lze umístit i dítě starší 12 let s nařízenou ústavní výchovou, ale k tomu dochází jen ve velice výjimečných případech. Součástí výchovných ústavů je základní škola, či speciální škola. Ve výchovném ústavu je možné zřídit i střední školu.

“Ve vztahu k dětem plní výchovný ústav zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.”
(Slomek, 2010, s. 48)

Hlavní náplň, spočívající ve výchově, vzdělání a sociálních dovednostech, mají společnou všechna zařízení ústavní a ochranné výchovy.

2.5. Střediska výchovné péče (před zákonem č. 333/2012 Sb.)

Střediska výchovné péče jsou další součástí systému ústavní a ochranné výchovy; od trvalých zařízení se liší zejména tím, že zde nejsou děti umístěny dlouhodobě. Jejich hlavním smyslem je prevence a náprava patologického chování. Střediska výchovné péče spadají pod oblast preventivně výchovná péče, která podle § 16 (zákon č. 109/2002 Sb.) je poskytováním služeb dětem s rizikem poruch chování či již s poruchami chování, které nejsou umístěny v žádném z výše uváděných zařízení. Služby, které jsou zde poskytovány, jsou speciálně pedagogické a psychologické. Odborníci pracují s dětmi, u kterých dochází ke školním

problémům, problémům v rodině, zkoušení návykových látek, asociálnímu chování. Služby jsou směřovány nejen na děti, ale i na jejich rodiče a další osoby, které se s dětmi dostávají do styku. Střediska výchovné péče spolupracují s pedagogicko-psychologickými poradnami a speciálně-pedagogickými centry. Preventivně výchovná péče je poskytována ve formě ambulantní, celodenní a internátní. Výchovné skupiny pro účely celodenní a internátní péče se skládají z 6 až 8 dětí.

2.6. Zařízení pro děti - cizince

Toto zařízení je, jak již název napovídá, určeno dětem jiného než českého občanství, pokud existuje jazyková bariéra, kterým byla v České republice nařízena institucionální výchova. Existuje pouze jeden, a to v Praze - Radlicích. Součástí tohoto zařízení je diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče, základní škola a praktická škola.

3 Novela zákona č. 109/2002 Sb. provedená zákonem č. 333/2012 Sb.

Poslední účinná změna zákona o ústavní výchově je novela provedená zákonem č.333/2012 Sb. Tato novela nabyla účinnosti ke dni 1. listopadu 2012. Ministerstvo školství v rámci legislativních prací vlády pro rok 2011 předložilo tuto novelu Parlamentu České republiky, který ji přijal.

Tato novela přinesla zcela zásadní změnu oproti dosavadní právní úpravě, a to větší důraz na preventivně výchovnou péči. Tyto služby budou i nadále poskytovány ve střediscích výchovné péče, které však mají nově větší kompetence. Stávají se samostatným školským zařízením. Ke snížení počtu dětí v ústavní péči by mělo dojít díky zkvalitnění poradenských služeb. Cílem předmětné změny je komplexnější péče, která bude jednak předcházet patologickému chování dětí, jednak již vzniklé poruchy napravit. Pracovníci střediska budou

pravidelně pracovat a působit jak na samotné dítě, tak na celou jeho rodinu. Jejich práce bude přizpůsobena zejména individuálním potřebám dítěte.

Zavádí se ambulantní forma speciálně-pedagogických a psychologických služeb ve všech zařízeních. Ředitel může povolit ambulantní formu péče u dětí, které již pobývají mimo ústav, ale stále je nutná spolupráce s nimi a jejich rodinou. Smyslem ambulantní formy péče je zkrácení doby pobytu v zařízení, prohloubení vztahů v rodině a následné ukončení ústavní výchovy.

Je snaha lépe zajistit zletilé klienty, kteří podle zákona opouští zařízení po dosažení plnoletosti, a lépe je připravit na budoucí život mimo zařízení. Díky úpravě v § 2 odst. 6 zákona o ústavní výchově se může na základě žádosti poskytovat plné zaopatření nezaopatřeným již zletilým klientům, kteří ukončili výkon ústavní a ochranné výchovy. Podmínkou je, že se musí soustavně připravovat na budoucí povolání. Nejdéle tato smlouva trvá do 26 let. Smlouvu uzavírá nezaopatřená osoba se zařízením a to nejdéle na jeden rok po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy. Díky tomuto ustanovení se zletilá osoba i po ukončeném výkonu ústavní a ochranné výchovy může vrátit a pokračovat ve svém vzdělávání.

3.1 Změny - diagnostické ústavy

Nyní se dostáváme k diagnostickým ústavům, kde jsou změny provedené zákonem č. 333/2012 Sb. rozsáhlé, zejména kvůli převedení větší odpovědnosti na střediska výchovné péče.

Podle § 5 odst. 1 zákona o ústavní výchově **diagnostický ústav přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou či s uloženou ochranou výchovou**. Na základně komplexních vyšetření je diagnostický ústav umísťuje. V této právní úpravě si můžeme všimnout podstatné změny. V původním znění zákona (před novelou) se kromě výše uvedených dětí přijímaly do diagnostického ústavu i děti podle §7 odst. 1. Podle něj může diagnostický ústav poskytnout péči též dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádali zákonní zástupci dítěte. Těmto dětem je poskytována preventivně

výchovná péče. Tyto děti mohou být přijaty v průběhu kalendářního roku tak, aby jejich průměrný počet za měsíc byl nejvýše 10% celkové kapacity diagnostického ústavu. Celý § 7 byl předmětnou novelou zrušen. **Diagnostické ústavy podle nové právní úpravy nemohou poskytovat tzv. dobrovolné pobyty.** Rodiče se se svými dětmi mohou obrátit na střediska výchovné péče. Otázkou je, zda by nebylo pro dítě lepší, kdyby bylo nějakou dobu umístěno v ústavu, kdyby bylo pryč od rodičů, někdo se mu věnoval a snažil se přijít na důvod jeho problémů. S pravidelným docházením do střediska mohou mít rodiče i dítě problémy. Nejsou finančně schopní pravidelně dojíždět, mohou mít pocit, že střediska nepomáhají tak jak si představovali a přestanou jezdit; středisko může být daleko, nemají čas s dítětem dojíždět, dítě začne mít větší problémy, kvůli tomuto způsobu řešení; začne odmítat pomoc a bude se návštěvám vyhýbat. **Účinnost tohoto opatření je odložena na dobu po 31. srpnu 2017.**

Diagnostickým ústavům je **předmětnou novelou** (§5 odst. 6) dána striktní doba **nejvýše 8 týdnů**, během kterých musí dojít ke **komplexní diagnostice**. Doposud to bylo **zpravidla 8 týdnů**. Toto omezení nedává prostor pro pozdržení celého procesu následného umístění, kterého může být potřeba například v případě, že dítě v dětském diagnostickém ústavu s uloženým výkonem ochranné výchovy čeká na ukončení školní docházky, aby mohlo být umístěno do odpovídajícího zařízení a neohrožovalo děti v dětských domovech se školou. Problém to může být i v případě letních pobytů mimo zařízení nebo u osob se zdravotním postižením, pro které není vhodné žádné ze zařízení ústavní a ochranné výchovy.

K tomuto tématu se pojí úprava obsažená v § 9. První odstavec tohoto ustanovení říká, že v diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně 3 výchovné skupiny pro účely komplexního vyšetření dětí. Druhý, dnes již zrušený, odstavec, jehož úpravu nelze uskutečnit díky nově ustanovené maximální délce pobytu osmi týdnů, říká, že se souhlasem ministerstva mohou být v diagnostickém ústavu vytvořeny skupiny k dlouhodobé péči o děti. Důvodem je nezbytné zajištění dokončení studia, poskytování psychologických nebo speciálně pedagogických služeb nebo jsou známy okolnosti, pro něž není děti vhodné přemístit.

Poslední změnou týkající se výhradně diagnostických ústavů je **problematika umístování některých dětí**. Podle odstavce 8 § 5 zákona č. 109/2002 Sb. před novelou může diagnostický ústav v odůvodněných případech přijmout a následně umístit dítě bez závažné poruchy chování, bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu. V tomto případě diagnostický ústav, jako prostředník, dítě přijme a pouze na základě osobní dokumentace jej předá dál do dětského domova či dětského domova se školou.

Podle uváděné **novely** je celý tento odstavec zrušen a je nahrazen zcela novým textem, který stanoví, **jaké děti budou rovnou diagnostickým ústavem umístěny do dětských domovů či dětských domovů se školou**. Jedná se o děti do 6 let věku, děti, které přišly z kojeneckého ústavu či ze zařízení pro okamžitou pomoc, děti, které jsou bez poruch chování. Také v případě, že mají již vyhotovenou diagnostiku, kterou vypracovalo středisko výchovné péče. Zákon také říká, že **ukáže-li se později, že je komplexní diagnostika potřebná, tak ji provede diagnostický ústav. Tato diagnostika bude prováděna již v zařízení, kde je dítě umístěné**. Je otázkou, jak bude tato diagnostika řešena a prováděna. S touto právní úpravou je spojeno několik podstatných problémů. Na komplexní diagnostice se podílí několik odborníků, speciální pedagog-etoped, psycholog, sociální pracovník, pedagog; všichni tito odborníci budou jezdit do zařízení, kam bylo dítě umístěno kvůli provádění diagnostiky. Kvůli rozmístění diagnostických ústavů, které jsou v každém kraji zastoupeny pouze jednou, bude tato práce časově náročná. Navíc, pokud dítě navštěvuje základní školu, je šetření možné provádět pouze v odpoledních hodinách. Pracovníci diagnostického ústavu mají svou práci i ve svém zařízení a není tedy vhodné ani pro ně a ani pro děti v diagnostickém ústavu, aby jezdili mnoho kilometrů do jiného ústavu k provádění výše uvedených vyšetření. **Diagnostika prováděná v dětském domově či v dětském domově se školou nikdy nebude tak obsáhlá, jistě se dítěti nelze věnovat každý den po dobu osmi týdnů**. Navíc, v případě, že se ukáže, že je dítě zařazeno pro něj v nevhodném zařízení, bude nutno dítě přemístit, což bude pro něj znamenat další nadbytečnou změnu.

V oblasti **dětských domovů a dětských domovů se školou** **nedošlo přímo k žádným zásadním změnám**; v jejich případě se jedná o změny týkající se zejména všeobecných ustanovení a pravomocí ředitele. I přesto, že tato oblast není zákonem zásadně měněna, **dopadají na ni však významně úpravy týkající se diagnostických ústavů a středisek výchovné péče**.

Ty jsou totiž značné a **zasahují do celé sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.**

Ustanovení týkající se výchovných ústavů jsou sice upravená, ale jedná se spíše o změny formulační. Zákon například stanoví, že v případě závažné poruchy chování, může být do výchovného ústavu umístěno i dítě starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou. A v případě zvláště závažné poruchy může, ve výjimečných případech, být do výchovného ústavu zařazeno i dítě s nařízenou ústavní výchovou mladší 15 let. Nyní to není již mladší 15 let, ale starší 12 let.

3.2 Změny - střediska výchovné péče

Jak jsme již uvedli, koncepce preventivně výchovné péče je přepracována. V původním návrhu uváděné novely bylo navrženo přejmenování středisek výchovné péče na střediska preventivních služeb. Středisko preventivní péče by však podle našeho názoru mělo mít jinou klientelu, než má středisko výchovné péče a tedy i nabízet jiné služby. Ke změně názvu však nakonec nedošlo.

Legislativní ukotvení středisek výchovné péče začíná § 16; tento paragraf byl novelou kompletně celý přepracován. Nyní tedy §16 odstavec 1 (zákon č. 109/2002 Sb.) říká, že **středisko poskytuje služby klientům, jimiž jsou děti s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování. Dále osobám odpovědným za výchovu a pedagogickým pracovníkům,** tedy lidem, kteří přímo ovlivňují zdravý vývoj dítěte a musí být součástí procesu pomoci. A poslední kategorií jsou **děti, u kterých soud rozhodl** o zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu.

Nyní zákon o ústavní výchově oproti původnímu znění **upravuje a rozšiřuje výčet poskytovaných služeb,** které střediska nabízejí. Ustanovení § 16 odst. 2 (zákon č.109/2002 Sb.) dělí poskytované služby na poradenské, terapeutické, diagnostické, vzdělávací, speciálně pedagogické a psychologické, výchovné a sociální a informační.

Poradenské služby jsou poskytováním informací a pomoci a jsou určeny klientům, orgánům sociálně-právní ochrany dětí a dalším orgánům, které se podílejí na práci s dítětem. **Terapeutické služby** jsou zákonem popisovány jako urychlení integrace původní rodiny. **Diagnostické služby** spočívají v celkovém vyšetření úrovně klienta. **Speciálně pedagogické a psychologické služby** si kladou za cíl nápravu poruch v sociálních vztazích a v chování. **Výchovné a sociální služby** se vztahují k rodinné situaci klienta a k nezbytné sociálně-právní ochraně dětí. Poslední druhem služby jsou **informační služby**, ty zprostředkovávají kontakty s dalšími orgány a subjekty.

Podle původního znění předmětného ustanovení středisko poskytuje všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc klientům s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a klientům propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. S rozšířením služeb středisek výchovné péče se pojí i větší tlak na zaměstnance. S takovýmto množstvím služeb a s tím, že se do střediska mohou umístit děti na internátní pobyt z rozhodnutí soudu, se stává **i tato služba více ústavní než preventivní**. Takže **služba, kterou dělají diagnostické ústavy mnoho let, je podle této úpravy výrazně omezena či zrušena** a budou jí nadále vykonávat pouze střediska výchovné péče. Tím se ovšem nesníží počet dětí, které jsou umístěné na dobrovolný pobyt, jedinou změnou bude jen to, že nebudou umístěny do jednoho zařízení, ale do jiného. Problémem s tím spojeným může být i úroveň poskytované služby. Diagnostické ústavy mají skupinu odborníků, kteří se na diagnostice podílejí a díky kterým je získáno několik pohledů z různých úhlů na problémy dítěte. Jen díky většímu počtu pozorovatelů může být diagnostika objektivní.

Další nevýhodou je neodpovídající školní výuka. V případě **pobytu dětí na základě žádosti rodičů či rozhodnutí soudu ve středisku výchovné péče**, je nutné zajistit školní výuku. Děti, které jsou umístěny do střediska, jsou zpravidla žáci základních škol, a tedy nemají ukončenou povinnou školní docházku, středisko jim musí zajistit vzdělávání odpovídající základní či praktické škole, na to však střediska nejsou připravená. Nemají tým učitelů, který bude připravovat děti jako by byly na běžné škole, nemají odpovídající vyučovací osnovy, vhodné pomůcky a dostatečný počet hodin určený ke školní výuce. Diagnostické ústavy mají

plně vybavenou školu a jsou schopny poskytnout výuku podle školních vzdělávacích programů, schvalovaných a kontrolovaných Českou školní inspekcí.

Střediska mají v současnosti vykonávat činnost, na kterou velice často nejsou připraveny. V případě naplněné kapacity nejsou schopny poskytnout péči dalším zájemcům, což je v případě problémů, které potřebují akutní řešení, limitující, a ve svých důsledcích vede k ohrožení dalšího příznivého vývoje klientů. Změny týkající se středisek jsou hlavně změny spočívající v přesunutí pravomocí. Tato novela ruší poskytování preventivních služeb v diagnostických ústavech, a ty se stávají náplní služeb středisek výchovné péče.

4 Změny spojené s rekodifikací soukromého práva

4.1 Změny spojené s přijetím nového občanského zákoníku

Nejdůležitější změna, která v oblasti ústavní a ochranné výchovy v poslední době nastala, je přijetí **nového občanského zákoníku**, zákona č. 89/2012 Sb. (dále jen „nový občanský zákoník“), který po padesáti letech nahrazuje stávající občanský zákoník - zákon č. 40/1964 Sb. Nový občanský zákoník je sice již platný, ale **účinnosti nabývá až od 1. ledna 2014**. S tímto základním předpisem soukromého práva je svázána řada právních předpisů, které se v rámci rekodifikace soukromého práva také mění. Mezi ně patří i **změna zákona o ústavní výchově**; dojde tedy k jeho další novele.

Zásadní změnou pro diagnostické ústavy a tedy i celou síť ústavní a ochranné výchovy bude **§ 971 odst. 4 nového občanského zákoníku** (díl 4 – Ústavní výchova), který stanoví, že:

“Soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Přitom přihlédne k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydliště rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. To platí i tehdy, rozhoduje-li soud o přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 971)

Tímto ustanovení se pokračuje v rušení hlavní funkce diagnostických ústavů, která byla započata již novelou č. 333/2012. Sb. Podle ní se ve stanovených případech diagnostickým ústavem umísťují děti bez diagnostických pobytů. To znamená, že děti nejsou komplexně diagnostikovány po dobu osmi týdnů a mohou být umísťovány bez tohoto posouzení. Na základě připravované právní úpravy se počítá s tím, že dítě **nebude diagnostikováno a bude umístěno pouze na základě rozhodnutí soudu.**

Nelze však vyloučit, že soud rozhodne o umístění dítěte do diagnostického ústavu, o jeho dalším umístění by však musel opět rozhodnout soud; v takovém případě však nebude zřejmě možné dodržet 8 týdenní lhůtu pro pobyt v diagnostickém ústavu. Bude rozhodnuto o dalším životě dítěte bez jeho podrobného poznání, bez poznání toho, jak se chová v jaké situaci, s čím má problémy, zda má poruchy chování a v jaké míře je má, jak se chová v kolektivu různých věkových skupin, jaké jsou jeho školní výsledky apod. Může se tedy stát, že **jen na základě bydliště rodičů bude dítě umístěno do nevhodného zařízení**, které není vhodné pro jeho život, kde bude minimálně do jeho plnoletosti. Aniž lze podceňovat znalosti a schopnosti soudců, je nutné zdůraznit, že ti nebudou mít dostatek informací, budou vycházet pouze ze stanoviska OSPODu, který není „diagnostikem“. Příkladem může být dítě s vážnou poruchou chování, které je zařazeno do dětského domova nebo naopak hodné dítě bez problému s okolím, bude zařazeno do výchovného ústavu. Podobným problémem bude i přemísťování dětí ze zařízení do zařízení. V případě, že bude potřeba urychleně přemístit dítě, které ohrožuje ostatní a které má s kolektivem opakované konflikty a napadá je, budeme muset počkat na rozhodnutí soudu. Toto rozhodnutí ovšem nebude okamžité a může pozastavit přesun a celkové řešení situace na mnoho týdnů až měsíců bez možnosti komplexního dvouměsíčního vyšetření odborníky v diagnostickém ústavu.

Další změny, které přináší občanský zákoník, jsou obsaženy v § 972, který stanoví, že **ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let**. Ústavní výchovu lze před uplynutím 3 let prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Lze jí nařizovat tedy opakovaně do doby, kdy bude dítě plnoleté, vždy jde prodloužit pouze o tři roky. Po dobu než soud rozhodne o zrušení či prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově. Tato úprava znamená, že **každé tři roky bude přezkoumáváno, zda je třeba dále pokračovat**

v ústavní péči o dítě. Do tohoto přezkoumání by v každém případě měla být zahrnuta diagnostika dítěte, jak se chová v kolektivu různých věkových skupin, jeho poruchy chování, zda je rodina schopná se o dítě postarat, zda vůbec chtějí mít u sebe své dítě, jaká je jejich rodinná situace. Důležitou otázkou v tomto přezkumu by určitě mělo být, jestli dítě samotné chce ukončit svůj pobyt v zařízení a chce být se svou rodinou, díky které by mohl vést zcela jiný život. Velice často se stává, že rodina je jedním z důvodů, proč jsou děti umístěny do zařízení a proto musí být podrobně prozkoumáno, zda se situace změnila a rodina je připravená dítě opět vychovávat.

S rodinou situací souvisí i **§ 971 odst. 3**, kde je stanoveno, že ani **finanční poměry ani bytové poměry** rodiny, či osob odpovědných za dítě **nejsou důvodem** k tomu, aby soud rozhodl **o ústavní výchově** dítěte, pokud jsou rodiče a odpovědné osoby schopné zabezpečit výchovu dítěte a plní své povinnosti, které vyplývají z jejich rodičovské povinnosti. Znamená to, že finanční poměry rodiny, tedy zda mají kde bydlet, mají finanční prostředky k nákupu jídla, energií, oblečení, školních pomůcek, hygienických potřeb nesmí být důvodem k odebrání dětí od rodiny.

Ustanovení **§ 971 odst. 2** říká, že nemohou-li rodiče v určitém okamžiku zabezpečit výchovu svého dítěte, je **soudem svěřeno do zařízení pro okamžitou pomoc**. Je to urychlené a přechodné řešení tíživé situace pro rodiče i dítě. Nejdéle může být dítě takto umístěno šest měsíců. Díky této změně může být dítě po dobu nejvýše půl roku plně zaopatřeno zařízením a jeho rodiče či osoby odpovědné za výchovu mohou vyřešit své aktuální problémy.

Další změna (návrh **§ 5 odst. 8** zákona o ústavní výchově) již také byla zmiňována v souvislosti s novým občanským zákoníkem, a to **povinnost** diagnostického ústavu provést u dítěte umístěného bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu, **provést komplexní vyšetření**. Dále je upraveno, že výjimkou, ze situací, kdy ředitel zařízení ukončí pobyt dítěte v zařízení, je případ, kdy **ke dni uplynutí doby trvání ústavní výchovy není skončeno řízení soudu** o prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy.

Tyto zásadní změny pro zařízení vykonávající ústavní výchovu, které upravuje občanský zákoník, mohou vést k rozpadu sítě institucionální výchovy v České republice, kterou odborníci formují již řadu let a do které bylo v posledních letech investováno mnoho finančních prostředků z veřejných zdrojů na naplnění požadavků na prostorové uspořádání budov vyplývajících z nároků na zařízení, tak jak je formuloval zákon o ústavní výchově.

4.2 Změna zákona o ústavní výchově v rámci rekonstrukce soukromého práva

Tato právní úprava je, jak je již zmiňováno jinde, **teprve v legislativním procesu**. Její výsledná podoba proto nemusí být shodná s návrhem, který byl předkladatelem – Ministerstvem spravedlnosti - zpracován ve spolupráci s příslušnými ministerstvy, a vládou schválen. Nicméně její účinnost musí být shodná s účinností nového občanského zákoníku, tedy, pokud nedojde k posunu jeho účinnosti, i tato novela musí být účinná od 1. ledna 2014.

Jak je již z názvu „zákon, kterým se mění zákony v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva“ patrné, jedná se o zákon, ve kterém jsou měněny zákony v návaznosti na nový občanský zákoník. Vzhledem k námi zkoumané oblasti nás zajímá zejména **novela zákona o ústavní výchově**.

Dané oblasti se týká také **novela zákona o sociálně právní ochraně dětí**, té se však s ohledem na omezený rozsah práce věnovat nebudeme; můžeme pouze zmínit, že se v souvislosti se zkoumanou oblastí doplňuje úprava činností a vystupování orgánů sociálně-právní ochrany dětí v rámci občanského soudního řízení v návaznosti na výše uváděný § 971 odst. 4 nového občanského zákoníku.

Novela **zákona o ústavní výchově** ve své podstatě rozpracovává a **promítá do tohoto zákona změny provedené novým občanským zákoníkem**, které jsou uvedeny výše.

Podle projednávaného návrhu bude **dětský diagnostický ústav dětí s uloženou ochrannou výchovou** také na základě výsledku komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení **umísťovat do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů**. Znamená to, že **bude rozhodovat pouze o umístění, příp.**

přemístění dětí, u kterých soud rozhodl o uložení ochranné výchovy podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (návrh § 5 odst. 1). Diagnostický ústav bude plnit úkoly při přípravě **vyjádření pro soud** ohledně určení zařízení pro výkon ústavní výchovy, do kterého má být dítě s nařízenou ústavní výchovou umístěno (návrh § 5 odst. 2), novela tak opět navazuje na změnu provedenou novým občanským zákoníkem. Dalším pochopitelným opatřením je, že pokud je dítě soudem umístěno bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu, je jeho dokumentace předávána přímo zařízení, kam je dítě umístěno (návrh § 5 odst. 5).

Je na místě připomenout i **změny procesních předpisů**, a to připravovanou novelu zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (sněmovní tisk 932) a návrh zákona o zvláštních řízeních soudních (sněmovní tisk 931), podle kterých budou v námi zkoumané oblasti soudy rozhodovat. Oba tyto návrhy jsou rovněž projednávány Poslaneckou sněmovnou. Jejich účinnost má být shodná s ostatními předpisy rekonstrukce soukromého práva – 1. ledna 2014.

5. Metodická část

5.1 Cíl průzkumu

Cílem průzkumu je zjistit, jaký je **názor těch, kteří pracují v zařízeních** ústavní a ochranné výchovy, **na legislativní úpravy**, které jsou již účinné nebo zanedlouho účinné budou. Tyto změny v mnoha případech zasahují do fungování zařízení a tedy i do jejich práce.

Otázky jsou formulovány tak, aby zmapovaly osobní názory, obavy a přání zaměstnanců zařízení vztahující se ke změnám, které nastaly či v brzké době nastanou. Právě oni jsou ti, kteří s dětmi reálně pracují, znají klientelu, **jsou odborníky** v mnoha případech s mnohaletou praxí, mají reálný náhled na problematiku, a proto si umějí představit přínosy či úskalí změn.

Doufáme, že odpovědi na otázky potvrdí naše teorie, které jsme uvedli v předchozích kapitolách této bakalářské práce.

5.2. Charakteristika sledovaného souboru

V případě našeho průzkumu jsou sledovaným souborem zaměstnanci některých zařízení ústavní a ochranné výchovy. Vybrali jsme osm dětských diagnostických ústavů z celé republiky, a to: Dětský diagnostický ústav v Praze 4, Dětský diagnostický ústav Plzeň, Dětský diagnostický ústav Hradec Králové, Dětský diagnostický ústav Homole, Dětský diagnostický ústav Bohumín, Dětský diagnostický ústav Brno, Dětský diagnostický ústav Liberec, Dětský diagnostický ústav Olomouc. Dále jsme oslovili dětské domovy a dětské domovy se školou, které patří do spádové oblasti Dětského diagnostického ústavu v Praze 4, a to: Dětský domov Racek, Dětský domov Klánovice, Dětský domov Dolní Počernice, Dětský domovy Pyšely, Dětský domov Radost o.p.s., Dětský domov Sázava, Dětský domov se školou Praha 2, Dětský domov se školou Načeradec. Osloveni byli všichni ředitelé a ředitelky zařízení s tím, aby dle možností zodpověděli dotazník oni a jimi vybraní tři až čtyři zaměstnanci, kterých se změny výše uvedených zákonů týkají. Odpovědi respondentů budeme rozlišovat v první řadě podle zařízení, ve kterém jsou zaměstnáni. Díky tomu zjistíme, jaké jsou názory na tuto problematiku v jednotlivých druzích zařízení, zda jsou shodné či naopak rozdílné.

5.3. Metody průzkumu

Jako metodu průzkumu jsme si vybrali průzkum kvalitativní. Úkoly průzkumu je zjistit dopady legislativních změn v systému na jednotlivá zařízení, jejich klienty a zaměstnance. Očekáváme, že získáme řadu stanovisek respondentů z konkrétních zařízení, ze kterých budeme moci minimálně objektivizovat dopady, ať už pozitivní či negativní na jejich síť. Jako metodu zkoumání jsme využili dotazník. Tato strategie nám současně umožní pochopení stanovisek našich respondentů, ať už budou souhlasné nebo půjde o jejich přání a obavy.

Jako metodu průzkumu jsme zvolili dotazník. Dotazník je jedna z nejčastěji používaných metod, často se používá pro možnost oslovení velké skupiny respondentů a pro jednoduché vypracování otázek a následné zpracování odpovědí respondentů. Dotazníkovou metodu jsme zvolili z důvodu množství oslovených respondentů zaměstnaných po celé České republice v různých typech zařízení a pro zjištění většího počtu odpovědí. Použili jsme tři **typy otázek: uzavřené, polootevřené a otevřené**. Otázky **uzavřené jsou** otázky s předem připravenými

odpověďmi. Otázky **polootevřené** mají odpovědi předepsané a respondent si vybírá jednu z předepsaných možností, některé z možností je potřeba dovysvětlit slovní odpovědí. Posledním typem je otázka **otevřená**, tudíž respondent na ni odpovídá slovní odpovědí.

Chráška (2007) uvádí, že se kladené otázky mohou vztahovat buď k vnějším, nebo vnitřním jevům. Vnější jevy jsou podle něj například názor a vnitřní jsou city, postoje, motivy. V našem dotazníku se budeme zabývat především vnějšími jevy, názor zaměstnanců je pro nás rozhodující. Dotazník obsahuje třináct otázek.

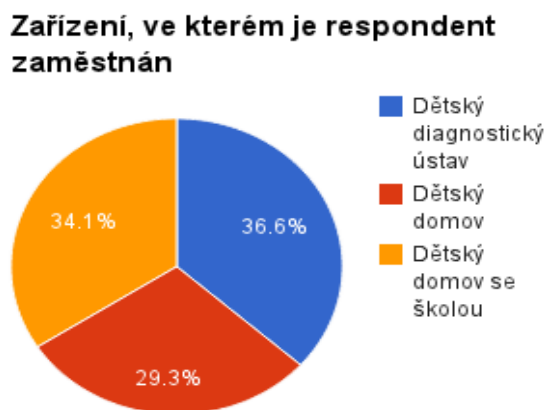
Dotazníky jsme rozeslali na e-mailové adresy jednotlivých zařízení dne 7. dubna 2013.

6. Interpretace výsledků průzkumu

Na dotazník nám odpovědělo 41 respondentů z 16 oslovených zařízení.

V první řadě bylo zjišťováno, v jakém zařízení dotazovaný pracuje; bylo tak možno vyhodnotit **poměr odpovědí podle zařízení**, ve kterém je respondent zaměstnán. Novela zákona č. 333/2012 Sb. ani nový občanský zákoník se všech zařízení nedotýkají stejně a v návaznosti na tento dopad můžeme zjistit rozdílné názory.

Graf č. 1 Zařízení, ve kterém je respondent zaměstnán.

Podle grafu zjišťujeme, že z celkového počtu 41 odpovědí je 36, 6 % z dětského diagnostického ústavu, odpovědělo tedy 15 respondentů. Z dětského domova máme 29, 3 %

odpovědí, tedy průzkumu se zúčastnilo 12 respondentů. Z dětského domova se školou se zúčastnilo 14 respondentů, což činí 34,1%.

Další odpovědi, které budeme graficky zpracovávat, budeme již dělit podle zařízení, ve kterém respondent pracuje. Díky tomu poznáme rozdílnost v názorech. Tato rozdílnost je spojena s tím, co se kterého zařízení dotýká. Mnoho úprav, které byly provedeny, se týkají diagnostických ústavů, tím pádem i navazujících zařízení, to si však zaměstnanci zařízení často neuvědomují.

Dalších několik otázek se vztahuje k novele zákona o ústavní výchově provedené zákonem č. 333/2012 Sb.

Otázka, zda má novela zákona č.333/2012 nějaký vliv na jejich práci, je důležitá v tom, že odkrývá, jaké mají zaměstnanci povědomí o novele zákona, v případě, že se jí nedotýká a nenarušuje jejich práci, tak většina (řadových) zaměstnanců ani změnu legislativy nemusí zaznamenat. Dvaadvacet respondentů odpovědělo, že novela na jejich práci vliv má a svou odpověď někteří doplnili i samotnou změnou, která nastala: Většina respondentů se shoduje na **nárůstu administrativy**, více administrativy spojené se změnami úhrad za péči, změny v přidělování kapesného dětem. Dále poukazují na **změny spojené s umístováním některých dětí rovnou do dětských domovů bez předchozí diagnostiky v diagnostickém ústavu** a případnou zpětnou diagnostiku již v zařízení, do kterého bylo dítě umístěno, tuto změnu považují za problém pro všechny tři aktéry, tedy pro dítě, diagnostický ústav i dětský domov.

Jako další **problém** vidí v **omezení možnosti prevence v následných zařízeních**, nemohou intenzivně pracovat s dítětem i jeho rodinu, protože **oblast prevence je přesunuta na střediska výchovné péče**. Je zde dokonce obava, že novela dělá ze středisek výchovné péče alternativu k dětskému domovu se školou. Případně, kam a jakým způsobem budou umístěny děti, které byly v péči středisek výchovné péče či v zařízení pro okamžitou pomoc. Péče v těchto zařízeních je diametrálně odlišná, než je v diagnostických ústavech a tedy není možné posuzovat výsledky péče stejně.

Jeden z respondentů poukázal na fakt, že ačkoli je **záměr** novely **zrušit dobrovolné pobyty** dětí v diagnostickém ústavu, tak zcela paradoxně **počet dobrovolných pobytů stoupl**.

Tím je tedy poukázáno na význam této služby a obavu, že o tuto službu budou diagnostické ústavy připraveny. To ovšem nastane, jak jsme již v předchozích kapitolách psali, až v roce 2017.

Jako **vítanou změnu** uvádějí možnost *uzavřít smlouvu* se zařízením **i rok po té, co klient ukončí výkon ústavní výchovy, a větší pravomoc ředitelů** zařízení co se týče rozhodování v důležitých otázkách dítěte. Někteří respondenti uvádějí jako dobrou změnu **administrativní umístění dětí do 6 let věku bez předchozího pobytu v dětském diagnostickém ústavu**.

Z dvaadvaceti respondentů, kteří na tuto otázku odpověděli a měli k ní konkrétní připomínky, bylo jedenáct **osob zaměstnaných v dětských diagnostických ústavech**, tito zaměstnanci měli **největší množství připomínek**. Můžeme tedy předpokládat, že zaměstnanci právě těchto zařízení jsou nejvíce obeznámeni s legislativními úpravami.

Otázka, zda se respondent domnívá, že je předmětná právní úprava ku prospěchu dětí je opět spojena s grafem. Graf nám ukazuje jaké procento zaměstnanců, si myslí, že je novela prospěšná či neprospěšná pro klienty, v případě institucionální výchovy tedy děti. Tato otázka je spojena se třemi grafy; důvodem je, že zaměstnanci z různých zařízení mají na tuto problematiku jiný názor.

Graf č. 2 Prospěšnost novely pro děti umístěné v zařízení - dětské diagnostické ústavy

Tento graf znázorňuje, že žádný z respondentů zaměstnaných v dětských diagnostických ústavech si nemyslí, že novela je pro děti výhradně prospěšná.

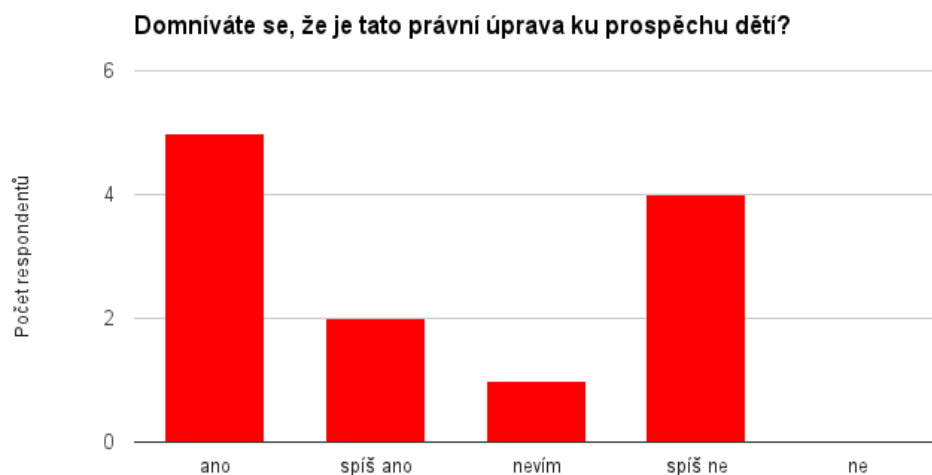
Čtyři respondenti si myslí, že novela spíše je prospěšná.

Čtyři respondenti nevědí či na to nemají prozatím ucelený názor.

Šest respondentů si myslí, že novela spíše není prospěšná.

Pět respondentů odpovědělo, že novela prospěšná pro děti není.

Graf č. 3 Prospěšnost novely pro děti umístěné v zařízení - dětské domovy

Tento graf znázorňuje, že pět respondentů zaměstnaných v dětských domovech si myslí, že novela je pro děti prospěšná a má význam.

Dva respondenti si myslí, že novela spíše je prospěšná.

Jeden respondent neví či na to nemá prozatím ucelený názor.

Čtyři respondenti si myslí, že novela spíše není prospěšná.

Žádný z respondentů neodpověděl, že novela prospěšná pro děti není.

Graf č. 4 Prospěšnost novely pro děti umístěné v zařízení - dětské domovy se školou

Tento graf znázorňuje, že čtyři z respondentů zaměstnaných v dětských domovech se školou si myslí, že novela je pro děti prospěšná.

Sedm respondentů si myslí, že novela spíše je prospěšná.

Dva z respondentů nevědí či na to nemají prozatím ucelený názor.

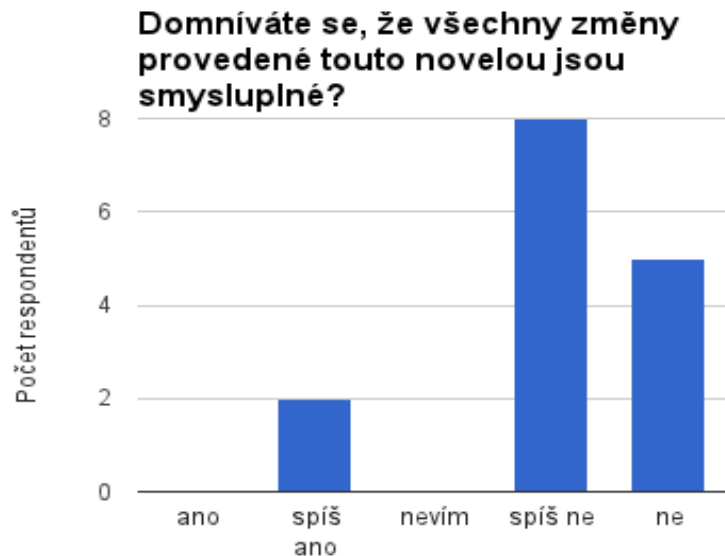
Jeden respondent si myslí, že novela spíše není prospěšná.

Žádný z respondentů neodpověděl, že novela prospěšná pro děti není.

Zde můžeme pozorovat rozdílnost v názorech mezi jednotlivými zařízeními. Zatímco respondenti zaměstnaní v dětských diagnostických ústavech se přiklání spíše k názoru, že novela prospěšná není a ani jeden z respondentů neodpověděl, že prospěšná je, zaměstnanci z dětských domovů a dětských domovů se školou si myslí, že novela je prospěšná dětem.

Další důležitá otázka, kterou jsme položili respondentům je, zda si myslí, že **všechny legislativní úpravy jsou smysluplné**. V případě, že si zaměstnanci nemyslí, že jsou změny smysluplné, požádali jsme je navíc o vypsání jejich důvodů k tomuto názoru. Jejich argumenty jsou vypsány pod jednotlivými grafy a jsou tedy rozděleny podle zařízení, ve kterém respondent pracuje.

Graf č. 5 Smysluplnost všech změn - dětský diagnostický ústav

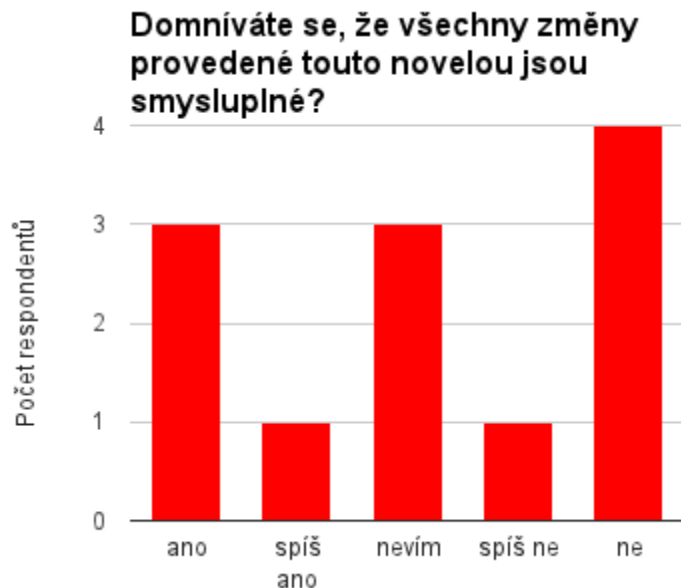

Žádný z dotazovaných respondentů z dětského diagnostického ústavu si nemyslí, že jsou všechny změny smysluplné, dva si myslí, že spíše ano. Ani jeden z respondentů neoznačil odpověď nevím. Z toho lze dovodit, že dotazovaná skupina zaměstnanců dokáže smysluplnost všech změn posoudit. Osm respondentů si myslí, že všechny změny spíše nejsou smysluplné a pět respondentů si myslí, že nejsou všechny smysluplné. **Pro tuto skupinu je tedy pravidlem, že mají názor na tyto změny a v poměru třináct ku dvěma, pochybují o smysluplnosti změn.**

Respondenti opakovaně připsali, že jim **vadí, zrušení smluvních pobytů v zařízení, ambulantní diagnostika v dětských domovech, změna charakteru středisek výchovné péče, tedy umístování z rozhodnutí soudu a umístování dětí s rozvinutými poruchami chování.** Je zde také **obava o systém pěstounské péče, kterou tento zákon neřeší, ale má návaznost na problematiku ústavní výchovy.**

Často se zde **opakují příspěvky, které respondenti uvedli do předchozí otázky, která se týkala dopadů na jejich práci.** Je tedy **patrná spojitost mezi nelibostí ke změnám v pracovní náplni a nelibostí ke změnám jako takovým.**

Graf č. 6 Smysluplnost všech změn - dětský domov

Na tomto grafu si můžeme všimnout **větší vyváženosti v názorech respondentů**. Stále má sice převahu odpověď, která říká, že změny provedené touto novelou nejsou smysluplné, než možnost, že změny jsou smysluplné. Rozdíl je však pouze o jeden bod. Tři respondenti si vybrali odpověď nevím, nejsou tedy schopni posoudit dané změny. Jeden respondent odpověděl spíše ano a jeden odpověděl spíše ne. Zde je tedy vidět více, že z dvanácti osob tři odpověděli, že neví, což může být důsledkem toho, že tato novela nezasáhla do jejich práce a tedy s ní nejsou dostatečně obeznámeni.

Konkrétní odpovědi, které zaměstnanci dětských domovů napsali na otázku, proč si myslí, že změny nejsou smysluplné, jsou:

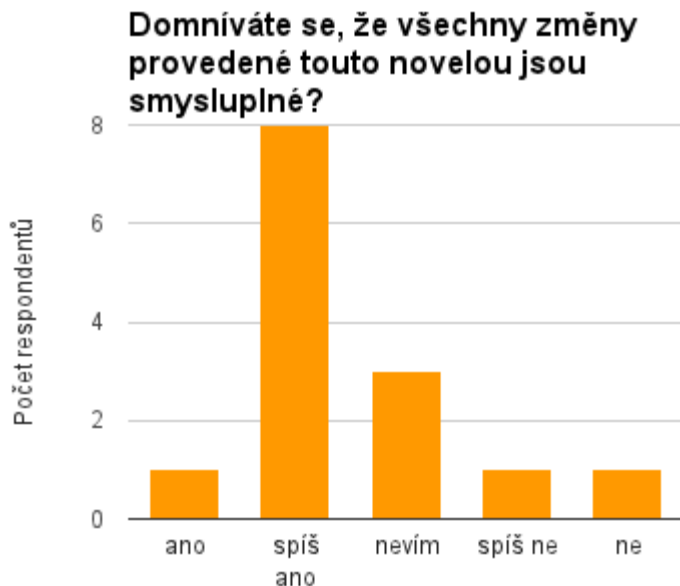
Nový výpočet příspěvku na úhradu péče; tato změna přináší **větší administrativu**, ačkoli je minimum platicích rodičů. Stále se měnící podmínky stanovování příspěvku na úhradu péče tak znamenají množství **práce bez naplnění účelu**.

Naopak podle respondentů **chybí definice hostitelské péče**.

Nesouhlasí se změnami týkající se umístování či spíše **neumístování dětí do diagnostických ústavů**.

Dále **nesouhlasí s přesunutím veškeré preventivní péče na střediska výchovné péče** a myslí si, že tato služba bude chybět.

Graf č. 7 Smysluplnost všech změn - dětský domov se školou

Respondenti zaměstnaní v dětských domovech se školou se přiklání k možnosti **spíše ano**, tuto možnost označilo osm osob. Nejsou tedy ještě plně přesvědčeni, ale spíše si myslí, že změny mají smysl. Tři respondenti si vybrali odpověď **nevím** a máme po jedné odpovědi u **ano**, **spíše ne** a **ne**.

Konkrétně uvádějí, že se jim **nelíbí zrušení smluvních pobytů tzv. dobrovolných pobytů v diagnostických ústavech**. Jeden z respondentů uvádí, bez dostatečné diagnostiky prováděné diagnostickým ústavem **budou do jejich zařízení umísťovány děti, které nepatří do dětské domova se školou**.

Více respondentů se bohužel konkrétně nevyjádřilo, je však patrné, že se **nejvíce obávají o osud a služby diagnostických ústavů**, ke kterým mají důvěru a na které se mohou kdykoli obrátit.

Další položky našeho dotazníku budeme směřovat **k otázkám nového občanského zákoníku**, který přinese významnou změnu ve způsobu umísťování a přemísťování dětí. Tuto kompetenci měly doposud diagnostické ústavy a nyní bude přenesena na soudy. Tento zákoník je, jak jsme již popsali, velice důležitý hlavně pro diagnostické ústavy a celkové fungování dítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Další otázky,

jak doufáme, odhalí, zda se naše předpoklady shodují s názory respondentů a jaké jsou rozdíly v názorech mezi jednotlivými zařízeními.

Šestá položkou našeho dotazníku je otázka, **zda bude mít nový způsob umístování, tedy umístování soudem nějaký vliv na činnosti jejich zařízení.** V případě, že respondenti odpověděli ano, požádali jsme je, aby připojili důvody, proč si myslí, že bude mít tato změna vliv na jejich zařízení. K této otázce jsme připojili ještě otázku další, kde se ptáme, **zda bude mít vliv na jejich zařízení změna přemístování dětí.**

Jeden respondent z **dětského diagnostického ústavu** vybral odpověď neví, zbylých 14 si vybralo ano a připojilo odpověď:

“Zásadní. Domnívám se, že nebudeme mít téměř žádné děti. Dobrovolné diagnostické pobyty, které zákon 109 povoluje jen do roku 2017, jsou pro většinu rodičů příliš drahé. A děti s ústavní výchovou nebo předběžným opatřením k nám soudy posílat nebudou, přidělávaly by tím samy sobě práci, jelikož o jejich dalším přemístění od nás do příslušného zařízení by musely rozhodovat znovu. Já v tom spatřuji naprostou paralýzu činnosti diagnostických ústavů, snahu o jejich likvidaci. Děti by měly být umístovány na základě diagnostiky. Bez ní budou muset řešit velký problém dětské domovy i výchovné ústavy a následně se to negativně podepíše i na dětech, které již v těchto zařízeních jsou. Také to bude znamenat mnohem více práce pro příslušné soudy. Tuto změnu bych byl do určité míry schopný pochopit, pokud by stavy pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dítěte byly asi 10ti násobné oproti dnešku a tudíž by byli jeho pracovníci schopni dávat soudům podklady, na jejichž základě by mohly soudy kompetentně rozhodovat. Tak tomu ale není.”

“Pokud nebude zároveň osvěta mezi soudci, půjde zcela vniveč dosud budovaný odborný potenciál pracovníků dětských diagnostických ústavů ke škodě dětí i následných zařízení.”

“Předpokládám, že ano a v konečném důsledku může vést až k výraznému omezení až zrušení diagnostických ústavů, navíc dělání diagnostiky po umístění v trvalém zařízení nebude nikdy tak kvalitní - to, že dítě vidí větší počet lidí z různých úhlů v různých situacích, dává největší pravděpodobnost nejobjektivnější diagnostice.”

“Diagnostické ústavy by měly nadále metodicky a koncepčně řídit domovy ve své síti, ale až praxe ukáže, zda s nimi bude tato otázka konzultována při umístování a přemístování dětí.

To již nebude ani zdaleka tak pružné a odborné, podložené detailní znalostí jednotlivých zařízení. Jako hlavní kritérium bude posuzována vzdálenost zařízení od místa trvalého bydliště?!?”

“Teoreticky se nemusí změnit nic, pokud budou soudy umísťovat nadále do diagnostických ústavů. Zásadní bude též postoj Ministerstva školství, zda bude podporovat stávající zařízení a ovlivňovat soudy, aby vše řešily stejně. Domnívám se, že toto je v kompetenci Ministerstva. Ruku v ruce s tím i samotná zařízení musí podporovat svoje fungování a šířit své jméno.”

Na těchto příspěvcích můžeme pozorovat **obavu o diagnostické ústavy a tím pádem i o celou síť**. Zaměstnanci diagnostických ústavů se obávají o osud svých pracovišť a svého vlastního zaměstnání. Nikdo nechápe důvod těchto změn, proč bylo přistoupeno k tomuto kroku. Proč má o umísťování dětí rozhodovat soud, který se tím doposud nezabýval. Proč se rozhodlo tuto **pravomoc vzít diagnostickým ústavům**, které v tom mají mnohaletou praxi a provádějí to komplexně s vyšetřením a případným přemístěním. Všichni **doufají, že soudy budou rozhodovat o umístění do diagnostických ústavů**. Další odpovědi se zmiňují o tom, že **soudy nebudou znát volnou kapacitu**, tedy kam je dítě možné umístit, stejně jako **vnitřní klima jednotlivých zařízení** a tedy **nebudou rozhodovat v zájmu dětí umísťovaných ani dětí již umísťených** v zařízení.

K otázce **přemísťování** se vyjádřilo deset respondentů vybráním odpovědi ano, z nich většina připojila slovní komentář a čtyři zvolili odpověď nevim. Jeden respondent nevybral žádnou z nabízených odpovědí. Respondenti z dětských diagnostických ústavů se k otázce vlivu na zařízení díky změnám v provádění přemísťování vyjádřili takto:

“Až praxe ukáže, ale spíš to bude mít dopad na trvalá zařízení, která budou čekat při oprávněných a závažných důvodech (šikana, sexuální zneužívání), ale i přemístění dětí z profesních (výběr školy, učiliště) a rodinných důvodů (stěhování zákonných zástupců) na rozhodnutí soudu.”

“Zejména funkce diagnostických ústavů je okleštěná a není garantována nutnost součinnosti soudů a OSPOD s DDÚ. Nedají se posoudit všechny dopady, protože nejsou prováděcí směrnice. Zákon hovoří jen o dětech s nařízenou ústavní výchovou, ale my často

pracujeme s dětmi s předběžným opatřením, jak bude přemístění probíhat u nich, když diagnostický pobyt byl omezen dobou 2 měsíců?”

Respondenti z **dětských domovů** ve třech případech nebyli schopni odpovědět, zbylých devět napsalo, že důsledky pro jejich zařízení budou. Stejně jako v dětských diagnostických ústavech **nikdo neodpověděl, že důsledky na zařízení nebudou.**

Konkrétně uvedli toto:

“Umístování nebude konzistentní, soudy nebudou mít přehled o volných kapacitách a o výchovné situaci uvnitř jednotlivých zařízení. Bude hodně záležet na jméně jednotlivých zařízení.”

“Více času bude věnováno dětem, které přišly nediagnostikované. Nemáme zde psychology ani kvalifikované zaměstnance na řešení hodně problémových dětí.”

“Nebudeme o dětech vůbec nic vědět (bude chybět diagnostika), problémové děti budou strhávat ty lepší. Např. dítě s vážnými problémy bude dohromady s dětmi z nefunkčních rodin.”

“Bude to byrokratický systém bez ohledu na potřeby dítěte.”

Můžeme tedy říci, že **obavy jsou i tady** a patrně oprávněné. Obava z příchodu nediagnostikovaných dětí, které nebudou vhodně umístěny a budou narušovat chod ústavu, se často opakuje.

V otázce přemístování odpovědělo osm respondentů ano a dva respondenti nedokázali odpovědět, a tak si vybrali odpověď nevim a jeden nezodpověděl otázku.

Obávají se často, že do kolektivu jejich dětí přijdou z rozhodnutí soudu problémové děti, které budou vyvolávat konflikty, poté bude opět na soudu, aby tyto děti přemístil, což bude časově zdlouhavé a v ústavu to mezitím může způsobit veliké komplikace. V dětských domovech nejsou psychologové, kteří by mohli systematicky působit na problémové děti, takže bude potřeba věnovat dítěti více péče než ostatním dětem. Tyto problémové děti budou docházet do běžných spádových škol.

Respondenti z dětských domovů se školou v sedmi případech odpověděli, že nevědí a v sedmi si myslí, že vliv na jejich zařízení tato změna mít bude. Dětský diagnostický ústav

Praha 4 má ve své síti dva dětské domovy se školou, obě zařízení se bojí neuváženého umístování dětí do jejich zařízení a celkový nárůst klientů, nárůst administrativy

Konkrétně respondenti uvádějí:

*“Je důležité, **jakým způsobem bude vymezen rozsah služeb, které poskytujeme, či budeme v budoucnu poskytovat. Jak bude dostávat soud aktuální zpětnou vazbu o naplněnosti zařízení a skladbě jeho dětských klientů? Jaký bude postup v případě rychlého přemístění dítěte? Soud nevidí dítě v běžných životních situacích. Bude řešit sporné případy formou znaleckých posudků? Je to zdlouhavé a drahé, může to být nepřesné vzhledem k rychle se vyvíjejícímu dítěti i jeho situaci. Systém diagnostiky v dětských diagnostických ústavech či v diagnostických ústavech pro mládež je dostatečně obsáhlý a dostatečně pružný. Jak bude pružný soud vzhledem k množství kauz a administrativy s tím spojené? Jak bude mezitím naloženo s dítětem? Z praxe je známo, že některé děti čekají na rozhodnutí soudu i rok. Jak bude naloženo s dětmi před vydáním rozsudku?”***

Na druhou část otázky, která se týká přemístování, odpovědělo šest zaměstnanců ano, tedy, že vliv na zařízení způsobený novým způsobem přemístování bude. Osm respondentů zaškrtnulo odpověď nevim. Další odpovědi respondentů:

“Budeme intenzivně spolupracovat s orgánem sociálně právní ochrany dítěte. Budu se snažit naklonit si soud, aby přemístil dítě do našeho zařízení.”

“Při přemístování dětí dojde s největší pravděpodobností k průtahům, které vzniknou nárůstem práce u soudu.”

Na předešlých dvou otázkách a reakcí na ně můžeme zaznamenat, že žádný z respondentů neodpověděl, že si myslí, že vliv na zařízení díky změně přijímání a přemístování dětí nebude. Můžeme tedy říci, že respondenti jsou buď s **problematikou nového občanského zákoníku** obeznámeni a tedy vybrali odpověď ano nebo nikoli a v tom případě zvolili možnost nevim. Je patrné, že **nejvíce** jsou s těmito změnami **seznámeni respondenti zaměstnaní v dětských diagnostických ústavech.**

Odpovědi na otázku, zda se respondenti domnívají, že je existence jejich zařízení předmětnou změnou ohrožena, tedy zda změny, které zavede nový občanský zákoník, budou mít dopad na zařízení tak významný, že to může vést až k zrušení samotného zařízení, jsme zpracovali pomocí grafického znázornění a rozdělili podle typů zařízení.

Graf č. 8 Ohrožení existence zařízení – dětské diagnostické ústavy

Graf znázorňuje, že devět respondentů odpovědělo ano, tedy, že si myslí, že existence jejich zařízení je ohrožena. Tři respondenti odpověděli ne, tedy si nemyslí, že změny v občanském zákoníku ohrozí jejich zařízení. Tři respondenti, kteří nebyli schopni odpovědět na otázku, vybrali odpověď nevím. Graf znázorňuje, že odpověď ano – existence zařízení je ohrožena vybralo nejvíce respondentů z počtu patnácti zaměstnanců z dětských diagnostických ústavů.

Graf č. 9 Ohrožení existence zařízení – dětské domovy

Respondenti z dětských domovů vybrali v šesti případech odpověď ano - předmětná změna bude mít vliv na existenci našeho zařízení. Čtyři respondenti odpověděli ne, existence ohrožena nebude. Dva respondenti nebyli schopni odpovědět a zvolili tedy odpověď nevím.

Můžeme si zde všimnout, že šest respondentů, tedy **polovina respondentů z dětských domovů, si myslí, že dětské domovy jsou ohroženy změnami, které přináší nový občanský zákoník, ačkoli by k ničemu takovému nemělo dojít.** Změny v občanském zákoníku týkající se ústavní a ochranné výchovy upravují hlavně umístování a přemístování dětí, tedy kompetencí, které má diagnostický ústav. **Nový občanský zákoník může ohrozit jejich služby a účel, např. špatným umístováním dětí soudem** do jejich zařízení, které budou narušovat běžný chod, a se kterými budou muset pracovat jiným způsobem. Existenci zařízení by ohrožovat neměl. Můžeme tedy uvažovat, zda je to **nedostatečnou znalostí nového občanského zákoníků nebo se zaměstnanci obávají, že změny se postupně dotknou i jejich zařízení do takové míry, že bude i samotné zařízení ohroženo.**

Graf č. 10 Ohrožení existence zařízení – dětské domovy se školou

Respondenti zaměstnaní v dětských domovech se školou zvolili v pouze jednom případě odpověď, že existence jejich zařízení bude ohrožena předmětnou změnou. Devět respondentů odpovědělo, že existence ohrožena nebude a čtyři respondenti nebyli schopni odpovědět a zvolili nabízenou možnost – nevím.

Zaměstnanci dětských domovů se školou se, jak vyplývá z grafu, neobávají o existenci zařízení, ve kterém pracují.

Další otázka našeho dotazníku navazuje na otázku předchozí. Ptáme se, **zda se respondenti domnívají, že bude ohrožena funkčnost a celistvost sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.** Odpověď na tuto otázku, jak předpokládáme, by měla být u všech respondentů znalých změny v novém občanském zákoníku, spíše kladná. Tedy, že respondenti odpovědí, že funkčnost a celistvost sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy bude ohrožena.

Graf č. 11 Ohrožení funkčnosti a celistvosti sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – Dětské diagnostické ústavy

Respondenti z dětských diagnostických ústavů vybrali v jedenácti případech odpověď ano - funkčnost a celistvost sítě bude ohrožena. Jeden respondent zvolil odpověď ne. Tři respondenti nebyli schopni zvolit jednoznačnou odpověď.

Graf č. 12 Ohrožení funkčnosti a celistvosti sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – Dětské domovy

Respondenti z dětských domovů v devíti případech zvolili odpověď ano - funkčnost a celistvost sítě bude ohrožena, dva odpověděli ne - funkčnost a celistvost sítě nebude ohrožena. Ani jeden z dotazovaných respondentů zaměstnaných v dětských domovech si nevybral odpověď nevím.

Graf č. 13 Ohrožení funkčnosti a celistvosti sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy – Dětské domovy se školou

Osm respondentů z dětských domovů se školou zvolilo odpověď ano - funkčnost a celistvost sítě bude ohrožena. Dva odpověděli ne - funkčnost a celistvost sítě ohrožena nebude a čtyři zvolili odpověď nevím, tedy nejsou schopni odpovědět.

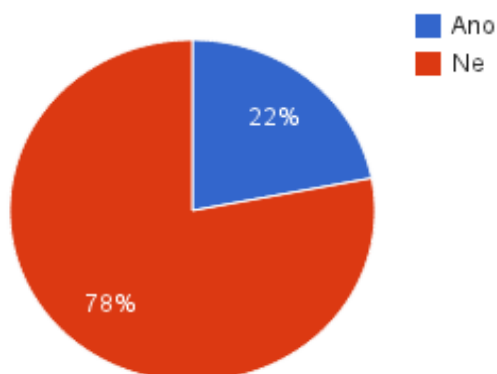
Celých **28 respondentů ze 40**, ze všech zařízení, kteří odpověděli na tento dotaz, vybralo odpověď ano, tím **dali najevo svůj názor, že síť školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy bude ohrožena**. Pouze šest respondentů zvolilo odpověď ne.

Poslední otázka, která je spojena s grafickým znázorněním je otázka týkající se **možnosti se vyjádřit k legislativním úpravám**, tedy, zda dotazovaní respondenti, kteří jsou odborníci

v oboru ústavní a ochranné výchovy v České republice, měli možnost se podílet na tvorbě novely zákona o ústavní výchově a nového občanského zákoníku.

Graf č. 14 Možnost vyjádřit se ke změnám zákonů

Možnost vyjádřit se ke změnám zákonů

Graf znázorňuje, že pouze 22%, tedy 9 respondentů ze 41 mělo možnost se k legislativním změnám vyjádřit před tím, než vešli v platnost. Oproti tomu 78%, tedy 32 respondentů, tuto možnost nemělo.

Domníváme se, že by k navrhovaným změnám mělo mít možnost se vyjádřit větší procento zaměstnanců. A nejen během připomínkového řízení, ale zejména již během tvoření samotného zákona.

Největší možnost vyjádřit se k legislativním úpravám měli respondenti z dětských domovů v poměru 9:32 oproti jiným zařízením, ačkoli nejvíce změn se týká diagnostických ústavů a ne dětských domovů.

Na závěr dotazníku jsme dali **respondentům prostor, aby z pohledu zařízení, ve kterém pracují, navrhli změny, které jsou podle nich potřebné.** Případně jaké jsou nejpálčivější problémy, které podle nich zůstávají neřešené. Tato otázka je otevřená, respondenti do ní pouze vpisovali své odpovědi. Odpovědi jsou opět rozděleny podle toho, kde je respondent zaměstnán, aby bylo zřejmé, co je ve kterém zařízení potřebné.

Respondenti z dětských diagnostických ústavů:

- Mít možnost soudu navrhnout řešení – umístění dítěte do konkrétního zařízení.
- Dobrovolné diagnostické pobyty poskytovat mnohem levněji, nebo úplně zdarma.
- Vyřešit otázku co je to ústavní výchova – je to opatření, trest nebo pomoc?
- Zvýšit kapacitu léčebně výchovných zařízení.
- Neměnit to, co funguje, nutné je rozšiřovat nabídku služeb a budovat nové, lepší, ale v návaznosti na staré dobré.
- Nedostatek financí na provoz zařízení.
- Špatně připravená transformace sociálně právní ochrany dětí negativně ovlivňuje včasnou intervenci a narůstání počtu dětí s poruchami chování.
- Více právního prostoru pro děti.
- Více sledovat jejich přání.
- Vytvořit speciální zařízení pro děti s ochrannou výchovou, jejich zařízení v dětských domovech se školou neumožňuje cílenější práci s nimi, naopak narušuje klima a tím i možnost práce s méně problémovými žáky.

Respondenti z dětských domovů:

- Nejsou vyřešeny pobyty dětí mimo zařízení.
- Zákonnými zástupci dítěte jsou ve většině případů i nadále rodiče, některé školy či lékaři chtějí, aby rodiče podepsali přihlášku na střední školu, souhlas s léčbou, léčebným zákrokem (samozřejmě nejedná-li se o akutní stavy). Pro zařízení je pak problematické rodiče sehnat, popř. musíme doufat, že škola či lékař ustoupí. Nebo že se podaří rodiče sehnat a ten bude souhlasit se stanoviskem dětského domova.
- Hostitelská péče.
- Automatické navyšování kapesního minimálně o inflaci.
- Stanovisko zařízení v rozhodovacích procesech – správních a soudních řízeních – nemá žádnou váhu, dokonce není vyžadováno, ačkoli pracovníci zařízení znají dítě

nejlépe, a to např. při rozhodování soudu o ukončení ústavní výchovy, o umístění do náhradní rodinné péče, povolování pobytů mimo domov dětí aj.

- Budoucnost dětí po odchodu z dětských domovů po dosažení zletilosti.
- Nutná úzká spolupráce zúčastněných institucí pracujících na možnosti návratu dětí do biologických rodin.
- Rychlejší rozhodování soudů.
- Lepší spolupráce mezi jednotlivými institucemi.
- Lepší spolupráce s rodinami dětí – možnost návratu dětí do rodiny (dříve než v 18 letech).

Respondenti z dětských domovů se školou:

- Vybudovat síť detekčních zařízení pro děti s vážnými poruchami.
- V trvalých zařízeních poskytnout komplexnější péči kromě jiného (etoped, psycholog, pedopsychiatr).
- Zachovat stávající systém a ten vylepšovat.
- Vytvořit (v duchu některých evropských států) základní školu internátní s celotýdenní péčí jako alternativu k dětským domovům se školou a pěstounům.
- Zřízení výchovně – léčebných oddělení.
- Celý projekt nemá historickou návaznost, je bez tradičních kořenů.
- Chybí mechanismy na minimalizaci komercializmu při získávání klientů do náhradních rodin (nebezpečí vidiny obohacování!!).
- Chybí kontrolně-profesní funkce, pro kontrolu dětí v náhradních rodinách.
- Zefektivnění sítě zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu.
- Zefektivnit metodiku a dohled včetně profesní přípravy na všech stupních.
- Profesní příprava „osvojitelů“.

Ve všech dotaznících bez ohledu na zařízení se **nejčastěji** opakuje **přání na zachování diagnostických ústavů a všech jejich funkcí** (umíst'ování a přemíst'ování dětí, dobrovolné diagnostické pobyty atd.), tak jak tomu bylo doposud, a tím i zachování sítě školských zařízení pro ústavní a ochranou výchovu, tak jak je budována přes deset let.

Druhým nejvíce opakovaným přáním je **vytvořit více výchovně léčebných zařízení**, oddělení či aspoň lůžek, které by významně pomohly všem zařízením, kam jsou prozatím nevhodně umístěvané děti, které by toto zařízení potřebovaly.

Několikrát opakovanou připomínkou je **navýšení financí pro zařízení**, jak na jeho chod, tak pro děti a v neposlední řadě i na **lepší platové ohodnocení** zaměstnanců.

6.1 Závěr průzkumu

Obecně lze na základě provedeného šetření říci, že **zařízení v síti z části hodnotí negativně změny, které nastaly a obávají se změn, které v brzké době nastanou**. Tyto změny podle nich **ovlivní funkci dětských diagnostických ústavů** a budou mít **dopad i na navazující zařízení**. Podle jejich hodnocení **může dojít až ke zrušení diagnostických ústavů, a tím ke kolapsu celé sítě** školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Zejména diagnostická zařízení nesouhlasí se změnami, které byly provedeny, a ke kterým v mnoha případech **neměla možnost se vyjádřit**. Obávají se, že mohou vést k poškození klientů. Všechna zařízení mají za to, že **jsou jiné důležité věci, které by měly být řešeny**.

Stanoviska a hodnocení uváděných změn jsou převážně **odvislá od typu zařízení**, ve kterém je respondent zaměstnán. Změny se v první řadě dotýkají **diagnostických ústavů**; jejich stanoviska jsou zřejmě proto **nejobsáhlejší** a v hodnocení změn **převážně negativní**, jak je již shora naznačeno. Lze říci, že kladně hodnotí pouze zákon č. 333/2012 Sb., pokud jde o pozitivní přínos pro děti. **Dětské domovy** souhlasí s prospěšností i smysluplností zákona č. 333/2012 Sb.; změnu provedenou občanským zákoníkem, resp. jeho doprovodným zákonem, hodnotí negativně; někteří z respondentů mají obavy o existenci zařízení; ostatní, kteří se vyjádřili, se bojí o funkčnost a celistvost sítě. Ve stejném duchu se vyjádřili i respondenti z **dětských domovů se školou**.

Uváděná stanoviska souvisí s **pracovním zařazením respondenta** zřejmě v tom směru, že vedoucí pracovníci (z celkového počtu 41 respondentů bylo 9 z respondentů řediteli zařízení) jsou lépe se změnami obeznámeni, stejně jako ti, jejichž pracovní náplně se změny nejvíce

dotýkají (sociální pracovníce). Ostatní, přestože jsou nebo mohou být se změnami seznámeni, neutvořili si na ně žádný názor, neboť jejich práci tyto změny přímo neovlivňují.

Díky dotazníku, na který odpovědělo 41 respondentů z různých zařízení, se z větší části potvrdily naše vlastní domněnky, které jsme v předchozích kapitolách uvedli k tématu novelizace zákona č. 109/2002 Sb. a novému občanskému zákoníku, resp. jeho doprovodnému zákonu.

Závěr

V naší práci jsme se zabývali aktuálním tématem v oblasti školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, tedy v současné době prováděnými změnami zákonů, s důrazem na novelu zákona č. 109/2002 Sb. a nový občanský zákoník. V práci jsme nastínili možné problémy, které přinášejí legislativní změny, jejichž dopad na síť školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy je značný.

V teoretické části jsme popsali stručnou historii, strukturu zařízení ústavní a ochranné výchovy a další základní informace k této problematice.

Součástí praktické části bylo porovnání změn v zákoně č. 109/2002 Sb. v původním znění s novelou tohoto zákona, zákonem č. 333/2012 Sb. a změny, které nastanou po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, jehož paragrafy zasahují do oblasti ústavní a ochranné výchovy. Na základě znalostí, které o této oblasti péče o děti v ústavní výchově máme, jsme naznačili možné důsledky, které tyto změny přinesou.

Praktická část je tvořena dotazníkem určeným zaměstnancům zařízení; odpovědi respondentů z velké části potvrzují naše domnělé důsledky. Naše názory se shodují s názory odborníků, kteří si myslí, že místo změn v kompetencích zařízení, a tím narušení dlouho budované fungující sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, by měla být rozšiřována nabídka o další služby, které by přispěly k lepšímu rozvoji dětí v ústavní výchově a jejich větší připravenosti na život za zdi ústavů.

Závěrem je nutno připomenout, že změny, které přináší nový občanský zákoník, nejsou dosud účinné (a stále se setkáváme s úvahami o potřebě odložení jeho účinnosti) a změny, které na jeho základě mají být provedeny v zákoně o ústavní výchově, nejsou dosud ani přijaty. S ohledem na to, že právní úprava občanského zákoníku je již platná, nelze přes možnost legislativní iniciativy poslanců očekávat nějaké významné odchýlení v návrhu doprovodného zákona, kterým je měněn mj. zákon o ústavní výchově, takže jeho přijetí lze očekávat. V době odevzdání této práce proběhlo zatím pouze první čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky a o výsledku legislativního procesu se lze tak pouze dohadovat.

S ohledem na výše uvedené, lze teprve v budoucnu kvalifikovaně hodnotit pozitiva, či případná negativa těchto legislativních změn. Ty přinese až jejich aplikace v praxi. Vzhledem k účinnosti všech připravovaných změn ve zkoumané oblasti, by bylo jistě přínosem téma této práce v budoucnu rozpracovat a rozšířit o tyto konkrétní aplikační dopady a o ověření současného hodnocení jak ze strany zpracovatele této práce, tak ze strany respondentů. Zajímavou bude jistě i reflexe navrhovatelů těchto připravovaných změn, případně dostupná judikatura.

Resumé

Práce je věnována tématu legislativních změn v zákonech, jejichž působnost zasahuje do funkce sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, tedy zákon č. 109/2002 Sb. a jeho novela, zákon č. 333/2012 Sb. a nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb. Cílem práce bylo posouzení těchto změn a jejich důsledků, které mají zásadní dopad na funkci dětských diagnostických ústavů a tedy i na navazující trvalá zařízení. První teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola vymezuje pojmy ústavní výchova, ochranná výchova, druhy umístování dítěte. Druhá kapitola je zaměřena na charakteristiku jednotlivých zařízení, které jsou vymezeny zákonem č. 109/2002 Sb. Třetí kapitola navazuje na druhou kapitolu, uvádí změny, které nastaly přijetím zákona č. 333/2012 Sb. Čtvrtá kapitola uvádí změny, které nastanou s nabytím účinnosti nového občanského zákoníku, a to k 1. lednu 2014. Porovnáváme původní znění zákonů s jejich novým zněním a vytváříme vlastní závěry, které podle nás tyto změny budou mít. Praktická část práce je tvořena dotazníkem, který je určen zaměstnancům zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a který mapuje jejich názory na legislativní změny již provedené i na ty očekávané. Po vyhodnocení výsledků průzkumu se potvrdila naše domněnka, že všechny důsledky změn, které probíhají ve zkoumané oblasti, nejsou pouze pozitivní a část z nich je vnímána odborníky vysloveně negativně.

Summary

This thesis deals with the topic of changes in legislation whose application interferes with the function of the network of the school facilities for the execution of institutional and protective education, i.e. the Act No. 109/2002 Coll. and its amendment Act No. 333/2012 Coll. and the New Civil Code, Act. No 89/2012 Sb. The aim of this thesis was to assess these changes and their consequences that have a major impact on the functioning of the children diagnostic institutions and therefore on the continuing permanent facilities. The first theoretical part is divided into four chapters. The First chapter defines the terms of institutional education, protective education and types of placement of child. The second chapter is focused on the characteristics of individual facilities that are defined by the Act No. 109/2002, Coll. The third chapter follows the second chapter, states the changes that occurred by adoption of Act. No. 333/2012, Coll. The fourth chapter describes the changes that will occur with the entry of force of the new Civil Code, as of 1 January 2014. We compare the original text of the Acts with their new versions a create our own conclusions on the changes and the consequences they will have. The practical part consists of the questionnaire that is intended for the employees of the facilities for execution of the institutional and protective education and that maps their opinions on the changes of legislation already made as well as those expected.

After evaluating the results of survey, our assumption that all the consequences of the changes that occur in the investigated area are not only positive and some of them are regarded by the experts as explicitly negative was confirmed.

Seznam literatury a dalších zdrojů:

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0

KLÍMA, P., KLÍMA, J. *Základy etopedie: Uvedení do etopedie, nárys vývoje a organizace péče*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. Ediční řada Studijní texty, sv. 8. ISBN 80-85850-08-7

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Statistická ročenka školství 2012/2013 - výkonové ukazatele*. [online]. ©2013. [cit. 2013-04-22].

Dostupné z WWW: < <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp> >

PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0

SLOMEK, Zdeněk. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. ISBN 978-80-86723-84-6

ŠVANCAR, Z., BURIÁNOVÁ, J., *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

Legislativa

Vyhláška č. 64/1981 Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy.

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Návrh novely občanského soudního řádu – sněmovní tisk 932.

Návrh novely zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva, část čtyřicátá sedmá – (změna zákona o ústavní výchově) – sněmovní tisk 930.

Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních – sněmovní tisk 931.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 333/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Dotazník 1.

Příloha č. 2: Dotazník 2.

Dotazník 1.

- Vybranou odpověď označte x

1. V jakém zařízení pracujete?

- a) Dětský diagnostický ústav x
- b) Dětský domov
- c) Dětský domov se školou

2. V zařízení pracujete jako

- a) Vedoucí pracovník/ce v pozici ředitel
- b) Sociální pracovník/ce
- c) Vychovatel(ka)
- d) Psycholog(žka)
- e) Etoped(ka)
- f) V jiném zařazení.....

3. Má novela zákona č. 109/2002 Sb. (zákon č. 333/2012 Sb.) přijatá v loňském roce reálné dopady na vaši práci?

a) Ano. Jaké?

- § 2 odst. 2 – není jasné, kdo a jakým způsobem by měl poskytovat ambulantní péči

§ 5 odst. 8

- a) Pokud bude dítě úzce navázáno na staršího sourozence, který potřebuje diagnostiku, je pro ně mnohem horší zásah rozdělení, než po dobu nezbytně nutnou pobyt v diagnostickém ústavu.
- b) Na pobyt ve ZDVOPu nelze brát zřetel. Nejedná se o odbornou péči. Máme několik případů, kdy jsme dostali dítě ze ZDVOPu se závažnými problémy, naposledy podezření na sexuální zneužívání, a diagnostika nám dala hodně práce. Takovéto dítě, pokud půjde rovnou do DD, bude pravděpodobně pokračovat v závažné trestné činnosti.

- c) Kdo rozhodne, že se nejedná o dítě s poruchami chování? To je tak strašně široký pojem, že de facto nemáme žádné dítě bez poruch chování. Písmeno c) je tedy naprosto zbytečné a nesmyslné.
- d) Diagnostika SVP je mnohdy diametrálně odlišná od diagnostiky DÚ. Jde o způsob práce, pojetí, SVP pracuje s dobrovolností, motivací, více s rodinou atd. Máme 3 SVP, vím, o čem hovořím. Často praktikujeme to, že dítě převedeme ze SVP do DÚ, kde se dokončí diagnostika a má to velký efekt.
- e) Co je jiný odůvodněný případ? Vycházím z toho, že DÚ ví, co má dělat, je plné odborníků, má zkušenosti, tradici, návaznost atd., dokáže tedy fundovaně rozhodnout.

§ 16 odst. 1

- c) Tohle se do zákona nikdy nemělo dostat, je to v přímém rozporu s filozofií SVP, které pracuje s motivací a dobrovolností.

§ 16 odst. 3

- c) Po dobu nejdéle 8 týdnů – osobně s tím souhlasím, ale je to v přímém rozporu s § 13a) zák. 359/1999 Sb., který umožňuje umístit dítě do SVP až na 6 měsíců (s tímto zásadně nesouhlasím).

§ 16 odst. 5

Označení střediska – tím pádem de facto dochází k odloučení, byť formálně zůstává součástí.

b) Ne

c) Nevím .....

4. Domníváte se, že je tato právní úprava ku prospěchu dětí?

a) Ano

b) Spíše ano

c) Nevím

d) Spíše ne

e) Ne x

5. Domníváte se, že všechny změny provedené touto novelou jsou smysluplné?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- e) Spíš ne
- d) Ne x

Pokud jste označili body d) a e), uveďte stručně, kterých změn se to týká.

Viz otázka 3

V loňském roce byl přijat nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), který přinese výraznou změnu ve způsobu umístování, tak i přemístování dětí. Tato kompetence bude odebrána diagnostickým ústavům (změnou zákona č. 109/2002 Sb.) a bude přesena na soudy.

6. Bude mít změna ve způsobu umístování dětí vliv na činnost Vašeho zařízení?

To ukáže praxe. Záleží, jak budou fungovat soudy. Teoreticky se nemusí změnit nic, pokud budou soudy umísťovat nadále do diagnostických ústavů.

Zásadní bude též postoj MŠMT, zda bude podporovat stávající zařízení a ovlivňovat soudy, aby vše řešily stejně. Domnívám se, že toto je v kompetenci MŠMT. Ruku v ruce s tím i samotná zařízení musí podporovat svoje fungování a šířit své jméno.

a) Ano. Jaký? .....

.....
.....

b) Nevím

c) Ne. Proč?.....

.....

7. Bude mít změna ve způsobu přemístování dětí vliv na činnost Vašeho zařízení?

Viz otázka 6

a) Ano. Jaký?.....

.....

.....

b) Nevím

c) Ne. Proč?.....

.....

.....

8. Domníváte se, že existence Vašeho zařízení je předmětnou změnou ohrožena?

Opět viz otázka 6

a) Ano

b) Ne

c) Nevím

9. Domníváte se, že funkčnost a celistvost sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy bude ohrožena?

Viz otázka 6

a) Ano

b) Ne

c) Nevím

10) Měli jste možnost vyjádřit se k návrhu výše uvedených změn právní úpravy ve fázi jejich přípravy?

a) Ano

Pokud ano, napište jakým způsobem.....

b) Ne x

11) Víte o nějakém jiném odborníkovi z vaší sítě, který tuto možnost měl?

a) Ano x

b) Ne

12. Jaké změny byste z pohledu Vašeho zařízení navrhovali, kdybyste měli tu možnost, případně jaké nejpálčivější problémy zůstávají neřešené?

Stále bych opakoval to samé. Není nutné měnit to, co funguje, nutné je rozšiřovat nabídku služeb a budovat nové, lepší, ale v návaznosti na staré dobré.

13. Pokud máte zájem se více rozepsat, případně uvést i další názory k uvedené problematice,

Vaše názory uvítám:

Dotazník 2.

- Vybranou odpověď označte x

1. V jakém zařízení pracujete?

- a) Dětský diagnostický ústav
- b) Dětský domov   X
- c) Dětský domov se školou

2. V zařízení pracujete jako

- a) Vedoucí pracovník/ce v pozici   -   ředitelka
- b) Sociální pracovník/ce
- c) Vychovatel(ka)
- d) Psycholog(žka)
- e) Etoped(ka)
- f) V jiném zařízení.....

3. Má novela zákona č. 109/2002 Sb. (zákon č. 333/2012 Sb.) přijatá v loňském roce reálné dopady na vaši práci?

- a) Ano. Jaké?.....
- b) Ne   -   X
- c) Nevím .....

4. Domníváte se, že je tato právní úprava ku prospěchu dětí?

- a) Ano   -   X
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Ne

5. Domníváte se, že všechny změny provedené touto novelou jsou smysluplné?

a) Ano - X

b) Spíše ano

c) Nevím

e) Spíš ne

d) Ne

Pokud jste označili body d) a e), uveďte stručně, kterých změn se to týká.

.....

.....

.....

V loňském roce byl přijat nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), který přinese výraznou změnu ve způsobu umístování, tak i přemístování dětí. Tato kompetence bude odebrána diagnostickým ústavům (změnou zákona č. 109/2002 Sb.) a bude přenesena na soudy.

6. Bude mít změna ve způsobu umístování dětí vliv na činnost Vašeho zařízení?

a) Ano. Jaký? .....

.....

.....

b) Nevím - X

c) Ne. Proč?.....

.....

7. Bude mít změna ve způsobu přemístování dětí vliv na činnost Vašeho zařízení?

a) Ano. Jaký?.....

.....

.....

b) Nevím - X

c) Ne. Proč?.....

8. Domníváte se, že existence Vašeho zařízení je předmětnou změnou ohrožena?

a) Ano

b) Ne - X

c) Nevím

9. Domníváte se, že funkčnost a celistvost sítě školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy bude ohrožena?

a) Ano

b) Ne - X

c) Nevím

10) Měli jste možnost vyjádřit se k návrhu výše uvedených změn právní úpravy ve fázi jejich přípravy?

a) Ano

Pokud ano, napište jakým způsobem - písemné přimonínky

b) Ne

11) Víte o nějakém jiném odborníkovi z vaší sítě, který tuto možnost měl?

a) Ano

b) Ne - X

12. Jaké změny byste z pohledu Vašeho zařízení navrhovali, kdybyste měli tu možnost, případně jaké nejpálčivější problémy zůstávají neřešené?

1.....

2.....

3.....

13. Pokud máte zájem se více rozepsat, případně uvést i další názory k uvedené problematice, Vaše názory uvítám: